

Karel de Grote-Hogeschool
start met voorsprong

**Een vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken,
ingezet in de Integrale Jeugdhulp**

BIJLAGEN

**Expertisecentrum krachtgericht sociaal werk
Departement Sociaal-Agogisch Werk
van de Karel de Grote Hogeschool.**

**Onderzoekers:
Dr. Kristel Driessens
Bie Melis**

Antwerpen, 14 december 2012.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Inhoudsopgave

1. Columbusproject	6
1.1. Oorsprong van het project	6
1.2. Theoretisch kader en visie.....	6
1.3. Aanleiding voor het opstarten van het project	7
1.4. Doel en doelgroep(en).....	7
1.5. Verloop van het proces	10
1.6. Randvoorwaarden	14
1.7. Toepassing.....	15
1.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	15
1.9. Literatuur	15
2. Eigen Kracht-conferentie.....	18
2.1. Oorsprong van het project	18
2.2. Theoretisch kader en visie.....	19
2.3. Aanleiding voor het opstarten van het project	20
2.4. Doel en doelgroep(en).....	21
2.5. Verloop van het proces	23
2.6. Randvoorwaarden	27
2.7. Toepassing	28
2.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	29
2.9. Literatuur	30
3. Familienetwerkberaad.....	32
3.1. Oorsprong van het project	32
3.2. Theoretisch kader en visie.....	33
3.3. Aanleiding voor het opstarten van het project	33
3.4. Doel en doelgroep(en).....	34
3.5. Verloop van het proces	35
3.6. Randvoorwaarden	39
3.7. Toepassing.....	39
3.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	40
3.9. Literatuur	40

4.	Hergo in het onderwijs.....	41
4.1.	Oorsprong van het project	41
4.2.	Theoretisch kader en visie.....	42
4.3.	Aanleiding voor het opstarten van het project	42
4.4.	Doel en doelgroep(en).....	43
4.5.	Verloop van het proces.....	44
4.6.	Randvoorwaarden	46
4.7.	Toepassing.....	47
4.8.	Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	47
4.9.	Literatuur	47
5.	Netwerk leerrecht	49
5.1.	Oorsprong van het project	49
5.2.	Theoretisch kader en visie.....	49
5.3.	Aanleiding voor het opstarten van het project	50
5.4.	Doel en doelgroep(en).....	50
5.5.	Verloop van het proces	52
5.6.	Randvoorwaarden	56
5.7.	Toepassing.....	56
5.8.	Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	57
5.9.	Literatuur	57
6.	'Netwerkgroepen' / Persoonlijke Toekomstplanning	59
6.1.	Oorsprong van het project	59
6.2.	Theoretisch kader en visie	60
6.3.	Aanleiding voor het opstarten van het project	60
6.4.	Doel en doelgroep(en).....	61
6.5.	Verloop van het proces.....	64
6.6.	Randvoorwaarden	68
6.7.	Toepassing.....	68
6.8.	Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	69
6.9.	Literatuur	69
7.	Signs of Safety	71
7.1.	Oorsprong van het project	71
7.2.	Theoretisch kader en visie.....	72
7.3.	Aanleiding voor het opstarten van het project	72

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

7.3.	Doel en doelgroep(en).....	73
7.5.	Verloop van het proces.....	75
7.6.	Randvoorwaarden	78
7.7.	Toepassing.....	78
7.8.	Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing	78
7.9.	Literatuur	79

1. Columbusproject

Het Columbusproject is een preventief en instroomvermijdend project dat een antwoord tracht te bieden op :

- het overheersende discours van het beheersingsdenken,
- de specialisatie en het ermee gepaard gaande risico van vervreemding binnen de jeugdhulp,
- de instroomproblematiek binnen de niet rechtstreeks toegankelijke hulp, Integrale Jeugdhulp en de lange wachtlijsten voor ondersteuning van problematische opvoedingsituaties.

Dit tracht men te verwezenlijken via de specifieke methode van 'positieve heroriëntering'

1.1. Oorsprong van het project

Columbusproject startte in 2008 op initiatief van vzw Oranjehuis in samenwerking met CBJ Kortrijk.

De explosieve toestroom van vragen in de jeugdbijstand, de lange wachtlijsten, de specialisatie en de focus op enkel de jongeren binnen het decreet BJB, liggen aan de oorsprong van het Columbus experiment.

Het Columbus experiment startte in 2008 op initiatief van vzw Oranjehuis met een mini experiment waarbij 10 cases van het CBJ van Kortrijk 'overgenomen' werden door het team van vzw Oranjehuis. In 2010 werden 82 cases overgenomen en in 2011 werden er voor Kortrijk 94 cases en voor Roeselare 50 cases opgenomen. Voor het CBJ van Gent werden 38 aanmeldingen opgenomen. Voor 2012 worden 250 cases overgenomen voor de drie CBJ's. (Nota voor stuurgroep Columbus 8 mei, 2012)

1.2. Theoretisch kader en visie

Het Columbusproject is overtuigd van de diepe samenhang tussen mensen en beoogt hen terug in contact te brengen met elkaar. Het Columbusproject maakt hiertoe gebruik van de methode van positieve heroriëntering. Het gaat om een emancipatorisch proces waarbij de nadruk wordt gelegd op de krachten van mensen om tot een oplossing te komen.

Het Columbusproject maakt gebruik van de methode van positieve heroriëntering. Deze methode is ontstaan vanuit de jarenlange praktijk van vzw Oranjehuis in het werken met de context (Baert, H., 2010). Positieve heroriëntering is een nieuwe manier van kijken naar en aanpakken van problemen in gezinnen, waarbij waarderend onderzoek en communicatie centraal staan. Deze contextuele methode is erop gericht (maatschappelijke) uitsluiting te voorkomen door een intensieve samenwerking

tussen alle partijen op gang te brengen (Van Damme & Bourgeois, 2004). De aanmelder, de doorverwijzer en de cliënt betrokken bij de probleemsituatie wordt aangesproken op zijn/haar verantwoordelijkheid in het ontstaan en het bestendigen van de probleemsituatie (Van Damme & Mulders, 2010; Verslag Commissie Jeugdzorg, 2010).

Het Columbusproject stelt dat positieve heroriëntering een **emancipatorisch proces** inhoudt waarbij de nadruk wordt gelegd op de **krachten** van mensen om tot een oplossing te komen. Mensen moeten hun 'hulpeloosheid' leren omkeren in aangeleerde krachten (Roose, 2010). In het project wordt o.a. vertrokken van waarderend onderzoek (*appreciative inquiry*) om op die manier maximaal de krachten van cliënten en aanmelders aan te boren.

In de gehanteerde methode van positieve heroriëntering worden aspecten van **Constructive Social Work** herkend (Parton, O'Byrne & Van Nijnatten, 2007). Het concept is '**solution – focused**' en ligt in de lijn van de kortdurende en oplossingsgerichte benadering van Shazer (De Shazer & Berg, 1997 in De Ly. C., 2011). Hierbij is er eveneens sprake van een verschuiving van een focus op het probleem naar een focus op de oplossing. Meer dan op de inhoud van de situatie zal bij de oplossingsgerichte benadering in het Columbus project vooral gewerkt worden aan de samenhang en de communicatie tussen diegene die bij de situatie betrokken zijn. Vanuit deze samenhang wil men tot oplossingen komen waarbij iedere betrokkene een bijdrage heeft (Baert, H., persoonlijke communicatie, 18 november 2012).

1.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

Columbus werd op experimentele basis opgezet als antwoord op de explosieve toestroom van ondersteuningsvragen in de jeugdbijstand en op de lange wachtlijsten.

1.4. Doel en doelgroep(en)

Type hulpvraag

Het gaat om situaties waarbij **na aanmelding bij het CBJ** beslist wordt dat verder caseonderzoek nodig is. Columbus wordt ingeschakeld bij de ingang naar **bijzondere jeugdzorg**

Doel

Het Columbusproject heeft doelstellingen op drie niveaus:

Macro niveau

Het Columbus experiment wil in de samenleving, op beleidsniveau en binnen de sector een existentiële visie ontwikkelen en een ethische discussie stimuleren.

Meso niveau

Columbus wil met het voorveld en de consultants een mindere en meer zuivere instroom in de jeugdbijstand realiseren. Tevens wil Columbus het tekortenmodel bevragen.

Micro niveau

Columbus ontwikkelt een concrete en overdraagbare methode van positieve heroriëntering op het niveau van de context van de jongere en zijn gezin en van de praktijk van de ondersteuning.

Doelgroepen

Minderjarigen en hun gezin die bij het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg worden aangemeld.

Betrokken personen

De consulent van het CBJ als aandrager van de situatie.

Het kerngezin, diegene die met de hulpvraag komen.

De aanmelder.

A. Type hulpvraag

Na aanmelding bij het CBJ en na beoordeling van een situatie als een problematische opvoedingssituatie, kan het CBJ het dossier overdragen aan Columbus op voorwaarde dat het gaat om **een nieuwe aanmelding**, dat er bij minstens één van de betrokken gezinsleden toestemming is om contact op te nemen en dat **de veiligheid** van de betrokkenen niet in het gedrang komt. (nota stuurgroep Columbus 2012) De toestemming is nodig omdat men in het project de vrijwilligheid voor deelname belangrijk vindt.

Bovendien vindt men de methode van positieve heroriëntering niet geschikt voor situaties waarin de veiligheid van de betrokkenen acuut in gedrang is. In dergelijke situaties moet eerst de veiligheid gevrijwaard worden alvorens men rond de tafel kan zitten om uit te wisselen over het probleem, hoe het iedereen raakt en ieders verantwoordelijkheid daarin. (Dammekens, H., e.a. 2011)

Daarnaast zal de toewijzing van dossiers uit het CBJ naar het Columbusproject *at random* gebeuren om bijkomende selectie te vermijden. (Beart, H., & Van Damme, W., persoonlijke communicatie 19 oktober 2012)

B. Doel van het initiatief

Het Columbusproject heeft drie grote doelstellingen.

1. In de eerste plaats wil het experiment de instroom in de niet rechtstreeks toegankelijke (jeugd)hulpverlening terugbrengen tot 20%. Aan de basis ligt het idee dat er momenteel teveel jongeren in de bijzondere jeugdzorg terecht komen. (Verslag Commissie Jeugdzorg, 2010).
2. Als tweede doelstelling wil men met de visie en de methode van positieve heroriëntering *een nieuwe verhouding tussen begeleider en betrokkenen (jongeren en gezin) introduceren* en implementeren.
3. Tot slot probeert men ook de *bestaande doorverwijzingsstructuur te beïnvloeden* en de huidige tekortenpolitiek om te vormen tot een kansenbeleid. (Schiettecat T., De LY, Roose R., & Roets G. 2012) Daartoe wil het Columbusproject zich, in samenspraak met de CBJ's, buigen over de vraag wanneer een dossier moet worden doorverwezen naar de bijzondere jeugdzorg, en wanneer er maatschappelijke noodzaak is om in te grijpen. (Beart, H., & Van Damme, W., persoonlijke communicatie 19 oktober 2012)

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Columbus wil een maatschappelijke beweging maken. De doelstellingen van het Columbus experiment vertalen zich dan ook op macro, meso en micro niveau. (Baert, H., & Van Damme, W., persoonlijke communicatie 19 oktober 2012)

➤ Macro-niveau

Het Columbus experiment wil in de samenleving, op beleidsniveau en binnen de sector een existentiële visie en kader ontwikkelen waar verantwoordelijkheid en ontmoeting de basis vormen. Men wil een ethische discussie stimuleren waarin verantwoordelijkheid opnemen voor zichzelf, de anderen en de gemeenschap centraal staat.

➤ Meso niveau

Columbus wil met het voorveld en de consulenten een mindere en meer zuivere instroom in de jeugdbijstand realiseren, meer concreet in de voorzieningen van de niet rechtstreeks toegankelijke hulpverlening. Tevens wil Columbus een aanzet geven om na te denken over de organisatie van de hulpverlening op regioniveau: hoe gebeurt de doorverwijzing en de doorstroming in concrete situaties, waar zitten de knelpunten die een vloeiend traject verhinderen, hoe wordt een diagnose gevormd en hoe komt een hulpverleningsprogramma tot stand? Columbus wil het tekortenmodel bevragen.

➤ Micro niveau

De ontwikkeling van een concrete en overdraagbare methode van positieve heroriëntering op het niveau van de context van de jongere en zijn gezin en van de praktijk van de ondersteuning (nota stuurgroep Columbus 2012). Het Columbusproject beoogt namelijk via een kortdurende interventie van maximum drie maanden een blijvende verandering te realiseren in de familiale context (Schietecat T., De LY, Roose R., & Roets G. 2012). Men tracht problemen via deze specifieke en kortdurende ondersteuning de situatie aan te pakken, nog voordat er sprake is van sociale uitsluiting en/of doorverwijzing (Van Damme & Bourgeois, 2004). Zo wil men de gezinnen handvatten aanreiken om zonder hulpverlening verder te functioneren (Baert, 2010).

C. Doelgroepen

Het Columbusproject richt zich op minderjarigen en hun gezinnen die bij het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg werden aangemeld.

Columbus wil reflectie op gangl brengen bij:

1. de structuur van de hulpverlening zelf en op de samenleving;
2. de hulpverlener en
3. de hulpvrager.

Een zeer nauwe samenwerking met het CBJ is een voorwaarde.

D. Betrokken personen

- 1/ De procesbegeleiders van het Columbusproject.
- 2/ De consulent van het CBJ als aanbrenger van dossiers.

- 3/Cliëntgroep. Het project start met de kernfamilie die rechtstreeks betrokken is bij de vraag/zorg. Eventueel kan een ruimer netwerk betrokken worden indien dit nodig blijkt (Baert, H., & Van Damme W., persoonlijke communicatie 19 oktober 2012)
- 4/ De aanmelder.

1.5. Verloop van het proces

Toegankelijkheid

Dossiers worden aangemeld door het CBJ

Duur

Maximaal drie maanden.

Proces

In het proces van positieve heroriëntering worden vijf fasen onderscheiden:

Assessment= individueel beluisteren van alle betrokkenen, komen tot emotie, aandeel en bijdrage.

Eventueel herstelafel.

Overlegtafel= afspraken maken die samenleven mogelijk maken.

Monitoring= afspraken rond de opvolging.

Afronding met akkoord van alle betrokken en CBJ.

Begeleiding

De Columbusmedewerkers begeleiding het proces. Zij treden niet op als hulpverleners maar als ondersteuners/vormingswerkers/ procesbegeleiders binnen het leerproces in het gezin.

Rol van de hulpverlener

Rol van de consulent

Een nauwe samenwerking met de consulent van het CBJ bij de aanmelding, eventueel tussentijds en afronding van de begeleiding.

Rol van de aanmelder

Hulpverleners/dienstverleners die betrokken zijn op het gezin worden eveneens aangesproken over hun zorg, reden tot aanmelding of doorverwijzing en mogelijke inzet.

A. Toegankelijkheid

Dossiers worden aangemeld door het CBJ van Kortrijk, Tielt-Roeselare en Gent-Eeklo.

B. Duur

Het Columbusproject zet een kortdurend maar interactief en directief traject op van maximaal drie maanden (De Ly C, 2011).

C. Proces

Na de aanmelding door het CBJ neemt een procesbegeleider van het Columbusproject binnen de 2 werkdagen telefonisch contact op met het desbetreffende gezin. De procesbegeleider legt de afspraken vast voor de eerste oriënterende gesprekken met de gezinsleden apart. Er wordt snel en directief tussengekomen. De snelheid van de interventie op het aangehaalde probleem is een specifiek kenmerk voor de methode positieve heroriëntering. Deze snelle interventie wordt als noodzakelijk aanzien om de situatie niet te laten escaleren (Van Damme & Bourgeois, 2004).

In het proces van positieve heroriëntering worden vijf fasen onderscheiden: assessment, herstel, overlegtafel, monitoring en afronding.

Assessment

Tijdens de assessments wordt – rekening houdend met de *specifieke problematiek* – getracht een duidelijk beeld te krijgen *op de behoeften en de vragen* die elk betrokken individu heeft. Er wordt gepeild naar hoe iedere betrokkene het probleem ziet, hoe het hem of haar raakt, waar ieders aandeel ligt en welke bijdrage er mogelijk is. (Van Damme & Bourgeois, 2004). Deze behoeften zijn steeds subjectief (Van Riet & Wouters, 2003). Het gesprek kent een gestructureerd verloop door het vooropstellen van vijf essentiële vragen (Van Damme & Van Mulders, 2010).

Het tweede aspect van de assessments houdt in dat de procesbegeleider een zicht krijgt op de *kwaliteit van de context* van de jongere, met name *de mogelijkheden in de context* van hulp en ondersteuning bij het invullen van de behoeften. Dit gaat over het ontdekken, aanboren en activeren van de positieve krachten in de context van de jongeren (Van Damme & Bourgeois, 2004).

Columbus stelt dat de assessment dus enerzijds geleid wordt door de behoeften van de cliënt en anderzijds gaat het over de mogelijkheden die de jongere en zijn sociaal netwerk hebben om aan de behoeften te kunnen voldoen (Van Damme & Bourgeois, 2004).

Herstel

Overlegtafel

Vervolgens wordt overgegaan tot de familiecirkel. Tijdens deze overlegtafel houdt de procesbegeleider de leiding over het proces. Hij nodigt elke betrokkene uit om rond de tafel plaats te nemen en vanuit ieders individueel standpunt de vragen te bespreken en toe te lichten (Van Damme & Van Mulders, 2010). Zo kan tijdens dit overleg iedere betrokkene – vanuit een gelijkwaardige positie – zijn eigen mening verwoorden. Hierbij wordt getracht om actief en gezamenlijk deel te nemen aan het opnemen van de zorg voor de jongere en/of om het conflict zonder uitsluiting op te lossen (Van Damme & Bourgeois, 2004). Via deze weg wordt een actieplan opgesteld waarin gezamenlijke afspraken worden

gemaakt die gemeenschappelijk gedragen worden. Hierdoor kan gewerkt worden naar een gewenste situatie. Het engagement van elke betrokken partij wordt vastgelegd. Op die manier wordt gezamenlijk gezocht om het samenleven terug te optimaliseren (De Ly, C, 2012). Ontmoeting staat hier centraal.

Monitoring

De concrete engagementen voor elkaar worden op papier gezet. Op het einde van de eerste overlegtafel wordt een nieuwe datum vastlegt voor de volgende ontmoeting. De procesbegeleider houdt tussen de overlegtafels contact. In de daarop volgende overlegtafel blijkt of alle partijen hun verantwoordelijkheid al dan niet hebben opgenomen. Dit wordt vervolgens besproken (Van Damme & Bourgeois, 2004).

Afronding

De ondersteuning wordt – in samenspraak met alle betrokkenen – afgerond indien de engagementen voldoende worden nagekomen, de betrokkenen verantwoordelijkheid opnemen en verdere ondersteuning onnodig lijkt (Van Damme & Bourgeois, 2004). Wanneer de drie maanden ondersteuning zijn verstreken, wordt de ondersteuning afgerond in samenspraak met alle betrokkenen. Er wordt bekeken welke verdere hulp al dan niet noodzakelijk is. Ook de consulent van het CBJ wordt bij deze beslissing betrokken aangezien deze het dossier in eerste instantie naar Columbus doorverwees. Het CBJ dient akkoord te gaan met de afronding en bekijkt mee wat na de ondersteuning van Columbus met het gezin kan gebeuren. De afronding kent drie mogelijke uitkomsten:

- Afronding zonder vervolg binnen de BJZ
- Afronding met opvolging van het CBJ
- Afronding met een doorverwijzing naar de NRTH

D. Begeleiding

De processen worden begeleid door medewerkers van het Columbus project. Deze hebben een uiteenlopende achtergrond qua opleiding. Vorming in de methode van positieve heroriëntering is een vereiste. Belangrijk is het engagement en de wijze waarop iemand in het leven staat. De medewerkers moeten zich kunnen vinden in de visie van positieve heroriëntering en ze moeten bereid zijn om in een systeem van supervisie samen te zitten en de gang van zaken te bespreken volgens de methode van positieve heroriëntering. (Beart, H., & Van Damme W., persoonlijke communicatie 19 oktober 2012) Binnen het Columbusproject wordt verwacht dat de procesbegeleider een veranderingsproces tot stand brengt waarbij een houding van betrokkenheid en meerzijdige partijdigheid noodzakelijk en essentieel is (Van Damme & Bourgeois, 2004; Heireman, s.d.).

De procesbegeleider van het Columbusproject treedt niet op als hulpverlener maar eerder als 'vormingswerker'. Hij moet een leerproces opstarten met de doelgroep opdat deze opnieuw hun eigen lot in handen kunnen nemen. Het accent ligt op het opnieuw tot stand brengen van communicatie binnen het cliëntsysteem. (Beart, H., & Van Damme W., persoonlijke communicatie 19 oktober 2012)

Columbus ziet de procesbegeleiders als: “... mensen die anderen in harmonie en verbinding brengen met diegenen die hen nauw aan het hart liggen” (Baert, 2010, p.2). Vanuit het Columbusproject wordt gesteld dat het creëren van een veilig klimaat tot een kerntaak van de procesbegeleider behoort.

E. Rol van de hulpverlener

Het dossier wordt door de begeleiders van het Columbusproject overgenomen van het CBJ.

Binnen het Columbusproject wordt eerst besproken wat mensen zelf kunnen ondernemen. Cliënten worden terug in hun kracht gebracht en zetten zelf een proces op om met hun levensproblemen om te gaan. Hulpverleners worden ingeschakeld op vraag van de persoon.

Een nauwe samenwerking met de consultants van het Comité is een voorwaarde. Het Comité verwijst door, kan tussenkomen om de realiteit binnen te brengen en kijkt ook mee hoe de begeleiding door het Columbusproject kan afgerond worden.

Hulpverleners/dienstverleners die betrokken zijn op het gezin worden eveneens aangesproken over hun zorg, reden tot aanmelding of doorverwijzing en mogelijke inzet. (Beart, H., & Van Damm, W., persoonlijke communicatie, 19 oktober 2012)

F. Methodische kenmerken

- CONTEXTGERICHT

- PARTICIPATIEF

Responsabilisering wordt als een essentieel item aanzien. De betrokkenen worden in een actieve positie geplaatst. Bij deze constructieve manier van werken wordt gezegd dat het belangrijk is dat: “... de cliënt de touwtjes van het eigen leven weer in handen probeert te nemen door (weer) auteur van het eigen levensverhaal te worden.” (Parton et al., 2007, p. 11 in De Ly, C., 2011)). Dit betekent dat de hulpverlening zichzelf overbodig wil maken en aanspraak maakt op de verantwoordelijkheid van de cliënt (De Ly, C., 2011).

- EMANCIPATORISCH PROCES

In het proces van positieve heroriëntering krijgen de partijen de opdracht zelf op zoek te gaan naar een gedragen oplossing voor het probleem. Dit vooronderstelt een zekere mate van zelfstandigheid. Hiermee samenhangend, draait positieve heroriëntering in wezen rond het stimuleren van elke partij om zijn verantwoordelijkheid in het ontstaan en het oplossen van het probleem op te nemen (Verslag Commissie Jeugdzorg, 2010).

- KRACHTGERICHT WERKEN

Columbus stelt dat positieve heroriëntering een emancipatorisch proces inhoudt waarbij de nadruk wordt gelegd op de krachten van mensen om tot een oplossing te komen. Mensen moeten hun ‘hulpeloosheid’ leren omkeren in aangeleerde krachten (Roose, 2010). In een waardierend gesprek –

waarbij gebruik wordt gemaakt van positieve taal – wordt op zoek gegaan naar mogelijkheden, kansen en krachten in plaats van te focussen op tekorten van mensen (Cf. Possibilities and strengths) (Parton, O’Byrne & Van Nijnatten, 2007; Roose, 2010). Deze vorm van erkenning en de waarderende kijk naar mensen werkt krachtig en wekt vertrouwen bij elk gezinslid.

- **VERBINDEND WERKEN**

Positieve heroriëntering focust op de verbondenheid tussen de betrokken partijen. Deze verbondenheid staat centraal als uitgangspunt en als doelstelling van de positieve heroriëntering. Het is net de bedoeling om het gezin opnieuw met elkaar te verbinden, in functie van de verantwoordelijkheid ten aanzien van de kinderen.

Men wil hierin ook ruimer gaan, door op elk niveau waar zich kwetsingen kunnen voordoen -het persoonlijke, familiale, maatschappelijke en overstijgende niveau - de verbondenheid terug te herstellen.

1.6. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

In de eerste plaats moet er binnen het aangemelde gezin minstens een persoon bereid zijn mee te stappen in het Columbusproject. De toestemming tot contact wordt afgetoetst door het CBJ waar de zaak is aangemeld, hetzij telefonisch, hetzij mondeling tijdens het intakegesprek .

De tweede voorwaarde is dat de veiligheid van geen van de betrokkenen acuut bedreigd mag zijn. Op basis van de aanmeldingsgegevens, of op basis van het intakegesprek probeert het CBJ in te schatten of bescherming primeert boven de vraag naar emancipatorische hulp.

Tot slot moet er sprake zijn van een nieuwe, recente aanmelding alvorens in aanmerking te komen voor Columbus. Heraanmeldingen of dossiers die al een langere tijd op de wachtlijst staan, worden niet doorverwezen naar het Columbusproject.

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

Alle medewerkers van het Columbusproject volgen een uitgebreide en geprotocolleerde training ‘positieve heroriëntering’.

Voor de betrokken CBJ’s werd een vorming georganiseerd.

Het Columbusproject wil de methode van positieve heroriëntering verder ontwikkelen, documenteren en implementeren.

1.7. Toepassing

Het Columbus project werkt op dit moment samen met het CBJ van Kortrijk; CBJ Roeselare-Tielt en CBJ Gent-Eeklo.

In 2008 - 2009 werden 10 cases van het CBJ van Kortrijk overgenomen.

In 2010 werden 82 cases opgenomen

In 2011 werden voor Kortrijk 94, voor Roeselare 50 en voor Gent 38 cases opgenomen = 184 cases Voor 2012 worden 250 cases overgenomen voor de drie CBJ's (Nota voor stuurgroep Columbus 8 mei 2012)

1.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing van de methode

LIGAND is onderdeel van vzw Oranjehuis en CDV Aura en staat in voor de vorming en training van de begeleiders in positieve heroriëntering.

Wetenschappelijke ondersteuning – wetenschappelijk onderzoek

Op vraag van vzw Oranjehuis werden de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit Gent in 2010 geappelleerd om de werking van het Columbusproject op te volgen en te evalueren.

1.9. Literatuur

Baert, H., (2010), Verkennen van nieuwe horizonten: het Columbus experiment. *Agora*, 2.

Dammekens, H., De Ly, C., Franssens, M., Pleysier, S., Put, J., Roets, G., Roose, R., *Het Columbusproject. Onderzoek naar de doelstellingen en de methode*, 2011, KULeuven, Universiteit Gent.

De Ly C., (2011), *Van diagnostiek naar positieve heroriëntering. Het Columbusexperiment*, Masterproef Master in sociaal werk, Universiteit Gent.

Franssens, M., Dammekens, H., Pleysier, S. & Put, J. (2011). *De effectiviteit en duurzaamheid van het Columbusexperiment onderzocht*. Ongepubliceerd onderzoeksrapport. Leuven: Leuven Instituut voor Criminologie.

Ligand (2012), *Positieve heroriëntering een zoektocht naar een existentieel en menselijk kader*, Heule.

Schiettecat, T., De Ly, C., Roose, R., Roets, G.; *Het Columbusexperiment*, *Agora*, 27, 2011,4. P 28 – 33.

Van Damme, W. & Bourgeois, S. (2004) *Contextuele methode. Werken vanuit de leefomgeving*. Mechelen: Kluwer.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Van Damme, W. & Mulders, S. (2010). *Project Columbus en de invloed op de instroom in de bijzondere jeugdbijstand*. Bijdrage jongerenwelzijn aan de commissie jeugdzorg. Kortrijk.

Vlaams Parlement (2011). *Hoorzitting over het Columbusproject. Verslag namens de Commissie Jeugdzorg*. Geraadpleegd via <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2010E2011/g872E8.pdf>

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

2. Eigen Kracht-conferentie

Een 'Eigen Kracht-conferentie' (EKc) vertrekt van de kracht van gezinnen en hun omgeving om zelf oplossingen voor de eigen problemen te zoeken. Een Eigen Kracht-conferentie brengt alle belangrijke personen rond een gezin samen. Familieleden, vrienden en burens werken zelfstandig een plan uit. In dat plan staat wat de groep zelf zal doen – de 'eigen krachten' die ze wil inzetten – en voor welke zaken ze een beroep wil doen op professionele hulp. Een onafhankelijke coördinator begeleidt het proces. Na afloop bekijkt een hulpverlener of het plan veilig en wettelijk is. www.hig.be/evenementen (geconsulteerd 24 september 2012)

2.1. Oorsprong van het project

EKc is ontstaan uit Family Group Conferencing, ontwikkeld in Nieuw-Zeeland en is via Nederland (2000) naar België (2005) gekomen. De methode werd aangewend in de CGGZ (2005) en verder uitgewerkt in de integrale jeugdzorg (2007).

Sinds 2006 treedt vzw Eigen Kracht op als methodeondersteuner en in 2011 werd het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk de coördinerende dienst binnen de Integrale Jeugdzorg (IJH).

Met het inzetten van EKc wil men, door het versterken van de informele zorg, de instroom in de (verdere) hulpverlening vermijden.

De werkwijze bestond bij de Maori in Nieuw-Zeeland. Hulpverleners daar werden enthousiast over het model, en vertaalden het in de periode 1970-1980 in een model: 'Family Group Conferencing'.

In Nieuw-Zeeland is Family Group Conferencing al sinds 1989 een wettelijk verankerd grondrecht:

een rechter kan pas tussenkomen als een gezin eerst zelf de kans heeft gekregen om een plan te bedenken. Vanuit Nieuw-Zeeland zaaide deze werkwijze uit naar vele landen o.a. Canada, de Verenigde Staten, Ierland, de Scandinavische landen, Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Hongarije, Roemenië, Bosnië en Herzegovina, Servië, Slowakije, Polen, Rusland en Oekraïne. Vanaf 2000 raakte het model ingeburgerd in Nederland, onder de naam 'Eigen Kracht-conferentie'. Voor Vlaanderen is vooral de evolutie in Nederland inspirerend. (vzw EKC, 2012)

Eind 2004 volgde twee hulpverleners en één vrijwilliger uit centra geestelijke gezondheidszorg in Vlaams-Brabant de opleiding in Nederland. In 2005 diende het overlegplatform geestelijke gezondheidszorg Vlaams-Brabant een project in bij de Koning Bouwdewijnstichting om de methode experimenteel in te zetten bij de doelgroep weglopers.

In de zomer van 2006 werd een eigen vzw "Eigen Kracht.be" opgericht, die een samenwerkingsovereenkomst afsloot met het agentschap Jongerenwelzijn, regio Brussel en Vlaams Brabant. In 2007 konden de eerste zeven conferenties in Vlaanderen gerealiseerd worden. (Bouckaert, M., Vits, G, 2008).

De provincie Limburg maakte subsidies vrij voor een project in 2008, dat gedragen wordt door alle sectoren integrale jeugdhulp.

In 2010 liepen er binnen het kader van de integrale jeugdhulp (IJH), in 2 regio's proefprojecten rond Eigen Kracht-conferenties: het project 'Eigen Kracht' Limburg, een samenwerkingsverband tussen de Integrale Jeugdhulp Limburg, Arktos vzw, de Provincie Limburg en de vzw EKC; en het project 'Eigen Kracht' Vlaams-Brabant, een samenwerkingsverband tussen de Integrale Jeugdhulp Vlaams-Brabant, Espero vzw en de vzw EKC.be. (Nuyts, K., maart 2012)

In 2011-2012 kreeg het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk de opdracht van de Minister om de Eigen Kracht-conferentie intersectoraal te introduceren in Vlaanderen en Brussel. Voor de concrete realisatie van de conferenties wordt er samengewerkt met de vzw EKC.be.

2.2. Theoretisch kader en visie

Actief burgerschap: bevorderen van samenredzaamheid door burgers.

Vraaggestuurd: het netwerk bepaalt zelf welke hulpverlening ze aanvullend willen inschakelen.

Strenghtbenadering: mensen hebben zelf krachten en talenten en ook in hun omgeving bevinden zich krachtbronnen.

Eigen Kracht is gestoeld op onderliggende principes van empowerment, informele zorg, activering van hulpvragers en het vraaggestuurd werken. (Nuyts, K., maart 2012)

Actief burgerschap

EKC is meer dan een bepaald model of methode. Het is een manier om fundamentele burgerrechten te garanderen: het recht om zelf de regie te behouden over het eigen leven, het recht van familie om betrokken te worden.

EKC past in de bredere beweging van verzorgingsstaat naar *participatie en actief burgerschap*. De kern is het bevorderen van de 'samenredzaamheid' door burgers: wie kan rekenen op hulp uit eigen kring staat steviger in zijn schoenen en doet minder beroep op professionele zorg. De EKC keert de gangbare werkwijze en machtsverhoudingen in de zorg om. Mensen die voorheen als de oorzaak van een probleem werden beschouwd, vormen nu het begin van de oplossing. Zij krijgen zeggenschap en regie over hun eigen situatie. (www.steunpunt.be)

Gebaseerd op het burgerschapsmodel is er bewust voor gekozen om met vrijwilligers te werken om op die manier de familie maximaal zelf aan zet te laten. Het is een sterk signaal dat er een gewone burger is die je daarin bijstaat. De vrijwilliger kan ook niet als 'expert' worden aangesproken en zit daardoor in de positie om veel meer neutraal te blijven. Dat werkt minder sturend enerzijds en anderzijds geeft het de familie ook meer ruimte om vrijuit te spreken. (Nuyts, K., 2012)

Vraaggestuurd

Ekc is ook een manier om vraaggestuurd te werken. Het vraaggestuurde zit enerzijds in het principe van de werking; anderzijds in het eindplan, waar het netwerk bepaald wat het mandaat van de hulpverlener

zal zijn. Door het netwerk in een gesloten moment zelf een plan te laten opmaken, krijgen zij de mogelijkheid om vraaggestuurd te werken en in het plan te bepalen welke professionele hulp ze aanvullend nog willen, zij het dat dit plaatsvindt binnen de voorwaarden van de hulpverlener indien het om 'gedwongen hulpverlening' gaat.

De introductie tot en het wegwijs maken naar de Eigen Kracht-conferentie gebeurt nog vaak via de hulpverlening. Door de hulpverlener kan EKc als instrument ingezet worden om de mensen aan te zetten tot vraaggestuurd werken. De inbreng van de professional wordt als het ware herleid tot het scheppen van de juiste omstandigheden om een gesprek te laten plaatsvinden, tot het stellen van voorwaarden en het helpen van de familie om het plan uit te voeren. (Beyers, M., 2012) Op deze wijze zijn professionele expertise en de zeggenschap over de eigen levensloop met elkaar verbonden.

Strengt-benadering

Het model gaat ervan uit dat iedereen talenten, doelen en een bepaalde mate van zelfvertrouwen bezit. Ook in de omgeving van mensen bevinden zich krachtbronnen en mogelijkheden. Door het invoeren van Eigen Kracht-conferenties werkt men samen met alle betrokkenen in de omgeving van het gezin en focust men op de sterke kanten en mogelijkheden die er in een familie en het sociale netwerk te vinden zijn. (Beyers, M., 2012)

2.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

EKc past binnen de beleidslijn: versterken van de informele zorg en vermaatschappelijking van de zorg. Vermijden van onnodige instroom in de (verdere) hulpverlening.

De doelstellingen van de EKc passen binnen de beleidslijnen van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. In zijn beleidsbrief 2010-2011 staat "het versterken van de informele zorg en de vermaatschappelijking van de zorg" ingeschreven als een van de prioriteiten. Hij gaf het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk voor 2011 de opdracht om Eigen Kracht-conferenties verder te implementeren in Vlaanderen en Brussel. Met deze keuze wordt ook de nadruk gelegd op de mogelijkheid om Eigen Kracht meer in te zetten vanaf het begin om een onnodige instroom in de (verdere) jeugdhulp te vermijden. (Nuyts, K., maart 2012)

Doordat de cliënt van bij aanvang met zijn netwerk een plan uitwerkt, kunnen de mogelijkheden binnen het eigen kader eerst worden aangesproken en de hulpverlening kan ingeschakeld worden voor die punten die het eigen netwerk niet kan opnemen. (Nuyts & Beyers, persoonlijke communicatie, 11 oktober 2012)

2.4. Doel en doelgroep(en)

Type vraag

- Toepasbaar bij een brede waaier van problematieken en in verschillende sectoren. EKc wordt bij voorkeur ingezet bij de start van de hulpverlening, maar het kan ook in de loop van het hulpverleningstraject, bij voorbeeld op het moment dat er een beslissing moet genomen worden of een oplossing moet gezocht worden.

Doel

- Opzet is besluitvorming en het activeren van de krachten van het netwerk om te komen tot creatieve plannen. De invulling van het plan komt daarbij vanuit de eigen achterban.

Doelgroep

- Geen specifieke doelgroep, ruim inzetbaar.

Betrokken personen

- Een zo breed mogelijk netwerk. Steunfiguur voor de minderjarigen.

A. Type hulpvraag

Eigen Kracht-conferenties duiken in het buitenland op voor een brede waaier van situaties: ouderenzorg, familiaal geweld, echtscheidingen, psychiatrie, reïntegratie van ex-gedetineerden, jeugdzorg, nierpatiënten, MS-patiënten, ... (vzw EKc, 2012). In principe komen alle hulpvragen in aanmerking voor een EKc.

Er lijkt zich een voorkeur af te tekenen voor een positionering in *het begin van het hulpverleningstraject* van gezinnen. Tijdig inzetten, voordat het netwerk verbrossend is geraakt, heeft de voorkeur (Blancke, V., Boeckeaert, M., 2011). Een EKc zou systematisch moeten worden aangeboden wanneer iemand zich aanmeldt bij de hulpverlening. Om de preventieve slagkracht te maximaliseren is het aangewezen dat er eerst wordt gekeken wat er door het netwerk zelf kan worden opgenomen en vervolgens wat er aanvullend aan professionele ondersteuning nodig is. (Nuyts, K., maart 2012) Ook vanuit het burgerschapsmodel wordt de mogelijkheid om zelf de regie in handen te nemen, beschouwd als een burgerrecht dat bij aanvang moet worden aangeboden. In praktijk zien we dat het in lopende trajecten vaak gaat om gezinnen die al een heel parcours achter de rug hebben binnen de hulpverlening. Bij eerstelijnsdiensten is deze nieuwe invalshoek vaak nog een zoeken naar hoe en wanneer cliënten aan te melden bij een Eigen Kracht-conferentie. Dit is niet altijd makkelijk te realiseren binnen een eerstelijnsdienst (Blancke V., Boeckeaert M., 2011).

Hoewel het, zoals eerder vermeld, wenselijk is EKc zo preventief mogelijk in te zetten om escalatie van problemen te vermijden, vormen de ernst van de problemen of gezinssituaties geen tegen indicatie. Onderzoek heeft uitgewezen dat er geen verband bestaat tussen de ernst van de situatie en de uitkomst van een EKc. (Nuyts, K., 2012)

Dus ook *tijdens lopende hulpverleningstrajecten*, kan een EKc zinvol worden ingezet op elk moment dat er een beslissing moet worden genomen over bepaalde zaken of een oplossing moet worden gezocht voor bepaalde problematieken. Vanuit een participatief oogpunt en krachtgerichte benadering zou het

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

vanzelfsprekend moeten zijn dat op zulke momenten telkens de familie of het netwerk zelf de zeggenschap blijft behouden over wat zij als mogelijke oplossingen zien. (Nuyts, K., maart 2012)

Binnen 'Problematische opvoedingssituaties' -m.a.w. dossiers opgevolgd door het Comité Bijzondere Jeugdzorg (CBJ) en zeker door de Jeugdrechtbank- vraagt dit om een bijzonder evenwicht tussen het vraaggestuurd plan en de voorwaarden die de hulpverlening oplegt. Toch is het werken binnen een gedwongen context geen tegenindicatie voor het opstarten van een EKc, zolang de voorwaarden maar duidelijk zijn voor het netwerk. Het kan net een krachtig signaal zijn dat een consulent of jeugdrechter aan een familie de ruimte biedt om zelf tot besluitvorming te komen. (Nuyts & Beyers, persoonlijke communicatie, 11 oktober 2012)

B. Doel van het initiatief

De opzet van een Eigenkrachtconferentie is besluitvorming, het maken van een plan. Het is geen vorm van hulpverlening, maar wel een manier om gezinnen te ondersteunen om keuzes te maken. (vzw EKc, 2012),

Hiertoe wil EKc de kring rond het gezin zo groot mogelijk maken. Het komt er op aan de kring uit te breiden met gezonde krachten. Van de aanwezigen op een conferentie wordt gevraagd of ze bereid zijn om mee te denken over mogelijke oplossingen voor hun kennis, dierbare, familielid...

Door er een gezamenlijk plan van te maken, met een breed draagvlak, wordt er ook een grote bron van sociale steun en sociale controle geïnstalleerd. Er is een hele kring van mensen die mee waakt over de uitvoering.

Meer nog dan het eigenlijke product, het plan, is misschien vooral het proces van belang: informatie die gedeeld wordt binnen het netwerk, contacten die hersteld worden, dialoog die terug geopend wordt, (vzw EKc, 2012)

C. Doelgroepen

Een EKc kan in vele situaties ingezet worden want de opzet van een EKc is besluitvorming, het maken van een plan. Vandaar dat er geen specifieke doelgroep is voor EKc. Er zijn dan ook geen formele uitsluitingscriteria. (Nuyts, K., 2012)

Ook de achtergrondkenmerken van families spelen, anders dan vaak gedacht, nauwelijks een rol voor het succes van een Eigen Kracht-conferentie. Er is in onderzoek geen relatie gevonden tussen de achtergrondproblematiek en het al dan niet komen tot een conferentie. Het is dan ook niet te zeggen of een EKc voor de ene doelgroep meer geschikt is dan voor de andere. Door het verbreden van de kring is niet de achtergrondproblematiek van één persoon doorslaggevend. De inzetbare krachten in de grotere kring wegen zwaarder. (Nuyts, K., maart 2012)

D. Betrokken personen

Concreet wordt er gewerkt naar een bijeenkomst van één of meerdere personen met hun familie, vrienden en burens. De onafhankelijke Eigen Kracht- coördinator van EKc bespreekt met het gezin wie zij willen betrekken. De coördinator stuurt aan op een zo groot mogelijk netwerk om de draagkracht te verhogen. Hoe breder het netwerk, hoe meer kans op creatieve oplossing.

Vertrouwenspersoon van de jongeren

Voor kinderen en jongeren wordt steeds met een steun figuur gewerkt die ze zelf kiezen uit eigen kring. Deze staat hen bij als ze zelf niet meer uit hun woorden geraken of als het te zwaar wordt. Als het nodig is, bewaakt de vertrouwenspersoon dat de kinderen een conferentie (deels) kunnen verlaten. (Nuyts K., 2012)

2.5. Verloop van het proces

Toegankelijkheid

In principe kan iedereen zich aanmelden, in de praktijk gebeurt dit door de hulpverlener.

Duur

Vorbereiding +/- 6 tot 8 weken, gevolgd door een samenkomst. De duur van de conferentie is afhankelijk van de groep. Nabegleiding blijft beperkt tot een korte telefonische opvolging na een maand.

Proces

De conferentie bestaat uit:

- De voorbereiding.
- Eén samenkomst (+/- 5 uur) met 3 fasen (informatiefase, besloten tijd en voorstelling plan)
- Een opvolging (meestal één telefonisch contact na een maand) wordt opgenomen door de coördinator die informeert naar de opvolging van het plan.

Na 3 maanden neemt de vzw contact op met deelnemers voor de eigen gegevensverwerking.

Begeleiding

Begeleiding door een onafhankelijke coördinator met driedaagse opleiding. Vanuit de visie van actief burgerschap hecht EKc veel belang aan het vrijwilligersstatuut van de coördinator.

Rol van de hulpverlener

De hulpverlener faciliteert zodat de cliënt zelf een plan kan opstellen.

De cliënt heeft de regie in handen maar kan voor delen van het plan professionele hulp inschakelen. EKc beoogt zoveel mogelijk een tandem van professionele hulp waar nodig en informele hulp zoveel het kan.

A. Toegankelijkheid:

Aanmeldingen kunnen in principe rechtstreeks door individuen of families, maar tot nu toe verloopt een aanmelding meestal via de hulpverlening, het CBJ of de jeugdrechter. Iedereendie werkt met gezinnen en/of jongeren , waaronder CLB, school... , kan binnen dit project aanmelden.

Binnen het project van integrale jeugdhulp gebeurt de aanmelding bij het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (SAW) die bij de eerste contacten nagaan of de vraag in aanmerking komt voor een EKc. Vervolgens zal de vzw Eigen Kracht een coördinator zoeken die de verdere voorbereiding op zich neemt.

B. Duur

Een conferentie bestaat uit een voorbereiding, één samenkomst en een opvolging.

De duur van het proces hangt af van de vraag, de invulling door de cliënt en het netwerk en de context van de situatie.

Algemeen kunnen we stellen dat de voorbereiding 6 tot 8 weken in beslag neemt. De conferentie kan +/- 5 uur duren. Een maand na de conferentie neemt de coördinator opnieuw telefonisch contact op.

C. Proces

Vorbereiding

Aanmeldingen leiden lang niet altijd tot de opstart van een traject: er moet aan drie voorwaarden voldaan zijn.

(1) Er moet een akkoord zijn van het gezin

(2) Bij hulpverlening binnen de bijzondere jeugdzorg moeten de beperkende voorwaarden vanuit het hulpverleningskader gekend zijn, en aanvaardbaar zijn voor het gezin. Er is een engagement van hulpverleners om elk plan van de familie dat past binnen de beperkende voorwaarden te accepteren. De projectleider dient er mee over te waken dat de beperkende voorwaarden voldoende ruimte laten aan de conferentie.

(3) Er moet een open vraag zijn die voldoende ruimte laat aan de familie.

De projectleider heeft als opdracht te waken over deze drie voorwaarden, vooraleer de voorbereiding op te starten. (Blancke V., Boeckeaert M., 2011,).

Een onafhankelijke Eigen Kracht-coördinator zal daarna samen met het gezin de vraag formuleren. De coördinator informeert het gezin over het verdere verloop en gaat in dialoog met het gezin na welke mensen kunnen benaderd worden voor de conferentie.

Een conferentie verloopt in drie fasen met een beperkte opvolging.

1. Tijdens een eerste informatiefase krijgen de aanwezigen op de conferentie alle informatie die ze willen en die nodig is, in begrijpbare taal. De coördinator die het proces begeleidt kan in de aanloop naar de conferentie contact opnemen met de aanmelder/hulpverlener om in de eerste ronde bepaalde zaken toe te lichten. Deze informatie kan heel gericht gaan over bepaalde problematieken, ziektebeelden, thematieken of werkwijzen. Maar ook de eigen 'kijk van de hulpverlener op' bepaalde

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

processen of situaties kan aan de conferentie meegegeven worden. (Nuyts K., 2012) De aanwezigen krijgen ook informatie over eventuele beperkende voorwaarden waaraan het plan moet voldoen.

2. Het tweede deel en kerndeel, is de besloten overlegfase. Na de informatieronde laten de hulpverleners de deelnemers die behoren tot het sociale netwerk alleen waarna deze gedurende twee of drie uur werken aan een plan. Ook de coördinator is er tijdens deze ronde niet bij, maar blijft wel in de buurt.
3. In de derde fase wordt het plan gepresenteerd aan de coördinator en indien nodig daarna ook aan de hulpverleners. De coördinator overloopt of alles duidelijk en werkbaar is voor iedereen en toetst of het plan veilig en wettelijk is. Ook praktisch worden alle punten grondig overlopen zodat iedereen goed weet waar ze zich toe engageren en hoe alles zal verlopen. Bij dossiers uit de bijzondere jeugdzorg wordt na afloop ook afgetoetst of het plan voldoet aan de vooraf bepaalde voorwaarden van consultants of jeugdrechter. (Nuyts, K. 2012)

Er wordt afgesproken wie zal bijeenkomen als een onderdeel van het plan moet bijgestuurd worden. In het model is hierop geanticipeert, door een contactgroep te installeren, een groep die bijeenkomt als een onderdeel van het plan niet werkt, of als omstandigheden om aanpassing vragen. (vzw EKC, 2012)

4. De opvolging

Een maand na de conferentie neemt de coördinator nog eens contact op met enkele mensen uit het netwerk (die zich daarvoor opgaven) om na te vragen hoe de uitvoering van het plan loopt en om desnoods even terug te verwijzen naar de afspraken in het plan. Maar het is niet de bedoeling dat de coördinator een nieuwe gezinscoach, trajectbegeleider of wat dan ook wordt. Hij of zij 'komt en gaat' voor een afgebakende periode en met één duidelijk doel: de conferentie faciliteren. Cliënten blijven maximaal eigenaar van de oplossing. (Nuyts, K., 2012)

D. Begeleiding

Het gezin wordt bij de voorbereiding van die conferentie geholpen door een onafhankelijk coördinator. Die ondersteunt het gezin bij de organisatie van de conferentie. De onafhankelijk coördinator is geen professional. Het is een geëngageerde burger, een vrijwilliger die een drie-daagse opleiding kreeg, een EKC als stage opnam en verder wordt ondersteund door de vzw Eigen Kracht. (vzw EKV, 2012)

De grote kracht van de onafhankelijke coördinatoren is, dat ze inhoudelijk niets hoeven bij te sturen. Hun opdracht is afgebakend tot het ondersteunen bij de organisatie van een conferentie. Er worden van hen geen inhoudelijke voorstellen verwacht, geen standpunten. De coördinator kan niet als expert m.b.t. de problematiek worden aangesproken.

E. Rol van de hulpverlener

De hulpverlener moet de cliënten op een deskundige wijze faciliteren zodat deze zelf een plan kunnen opstellen.

Voor de conferentie:

- Meestal wordt de gedachte om een EKc in te zetten aangebracht door hulpverleners. Hulpverleners moeten correct kunnen informeren, en mensen motiveren.
- Hulpverleners zullen soms mee betrokken worden bij het zoeken naar een goede, open vraag voor de conferentie.
- Hulpverleners hebben een erg belangrijke rol te spelen in het scherp stellen van beperkende voorwaarden. Bedoeling is daarbij steeds dat de familie zoveel mogelijk ruimte krijgt. De beperkende voorwaarden hebben vooral een positieve bedoeling: aan de familie garanderen dat hun plan aanvaard zal worden als het rekening houdt met de randvoorwaarden.

Tijdens de conferentie:

In de eerste, informatieve ronde, komen meestal enkele hulpverleners aan bod: voor het geven van algemene informatie of het formuleren van hun bezorgdheden, hun indrukken en observaties. Zeker wanneer veiligheid een thema is, moet de hulpverlener in duidelijke maar respectvolle taal uitleggen wat de bezorgdheden zijn van hulpverleners en welke randvoorwaarden die eventueel met zich meebrengen.

Na de conferentie:

Naast het voorzien van een aanvullend aanbod, kunnen hulpverleners er ook ondersteunend zijn voor het netwerk bij de uitvoering van hun eigen plan en voor het opvolgen van de afspraken. (vzw Eigen Kracht, 2012)

Hoewel de familie dus het heft grotendeels in eigen handen houdt, wordt er zoals gezegd meestal voor delen van het plan professionele hulp ingeschakeld. EKc beoogt zoveel mogelijk een tandem van professionele hulp waar nodig en informele hulp zoveel het kan (Nuyts K., 2012). Zo vormt het plan een goede basis voor de samenwerking met de professionele hulp.

F. Methodische kenmerken

VRAAGGERICHT

Vraaggestuurd werken is een peiler binnen de methode van Ede ige Kracht-conferentie. EKc is een instrument om vraaggestuurd te werken. Via het plan bepaalt de cliënt wanneer en waarvoor de professionele hulpverlening kan ingeschakeld worden.

PARTICIPATIEF

In tegenstelling tot de meer reguliere methode van participatie -waar vaak enkel het kerngezin betrokken wordt in wat primair een overleg tussen hulpverleners blijft- krijgt de cliënt bij de Eigen

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Kracht-conferentie de regie zelf in handen. Het zijn de hulpverleners die kunnen participeren aan het proces waar dit gewenst is.

Als participatief model in de jeugdhulpverlening, wil EKc kinderen en jongeren betrekken bij en hen ook zo veel mogelijk laten deelnemen aan de conferentie. Ze worden op hun maat aangesproken en voorbereid. De vraag die aan de kring wordt voorgelegd dient ook door de kinderen/jongeren onderschreven te worden. (Nuyts K., 2012). Dat de kinderen/jongeren tijdens de conferentie aanwezig zijn, zorgt ervoor dat de focus op de kinderen behouden blijft. Voor kinderen en jongeren wordt er ook steeds met een vertrouwensfiguur gewerkt. Dat is iemand die ze zelf kiezen, uit de eigen kring.

VERBINDEND WERKEN

Door het tweede deel van de conferentie besloten te houden, kan er informatie circuleren die anders nooit zou circuleren. Familieleden weten dingen van elkaar die een hulpverlener nooit zal te weten komen.

Doordat cliënten en netwerk eigen keuzes maken in het begeleidingstraject roept dit ook minder weerstand op bij de verdere begeleiding.

INTEGRAAL WERKEN

Families denken niet in sectoren of aanbodvormen. De plannen die families maken zijn automatisch integraal. Door het plan van de familie als leidraad te nemen, wordt hulpverlening automatisch integraal.

2.6. Randvoorwaarden

Indien het gaat om een dossier binnen de bijzondere jeugdhulp moeten beperkende voorwaarden duidelijk zijn.

Training hulpverleners.

Beschikking over een onafhankelijke Eigen Kracht-coördinator.

Inhoudelijke coaching van de coördinator binnen een dragende organisatie.

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

Wanneer een Comité Bijzondere Jeugdzorg of een jeugdrechter betrokken is op het dossier, moet die vooraf het licht op groen zetten voor een EKc. Vanuit het maatschappelijke mandaat in functie van veiligheid en wettelijkheid, kunnen zij bepaalde basisvoorwaarden formuleren waaraan het plan moet voldoen (Nuyts, K., 2012).

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

EKc vereist een (cultuur)omslag in het denken en handelen bij cliënten en hulpverleners, maar ook in de organisaties en beleid. Om hulpverleners meer vertrouwd te maken met deze benadering én om hen te trainen om drempels te overwinnen, worden gerichte vormingen voor hulpverleners georganiseerd. Om meer hulpverleners te bereiken is een regelmatige herhaling van dit vormingsaanbod in diverse regio's aangewezen. (Nuyts, K., maart 2012)

Voor het begeleiden van een Eigen Kracht-conferentie wordt een onafhankelijke Eigen Kracht-coördinator aangesteld. De pool coördinatoren moet groot zijn, om inzetbaarheid te garanderen.

Dit alles vraagt een dragende organisatie, die een sterk 'vrijwilligersmanagement' kan neerzetten en inhoudelijk de coaching van de coördinatoren kan opnemen. Eigen Kracht werkt op vrijwilligers, maar de omkadering van die vrijwilligers kan best gegarandeerd worden door professionals, om continuïteit te garanderen. Binnen het project gebeurt dit door de vzw EKC.be. (Blancke, V., Boeckeaert, M., 2011,)

Kostprijs

Wanneer het gaat om mensen/gezinnen met kinderen of jongeren tot 23 jaar worden op dit moment de kosten voor het proces gedragen door het project Integrale Jeugdhulp. Voor de aanvragen en de familie is het EKc dus gratis.

De gemaakte onkosten door de vrijwilliger, de verzekering en de vrijwilligersvergoeding worden eveneens vergoed via projectgelden. De kosten zijn wisselend en afhankelijk van de verplaatsingskosten, het aantal deelnemers, of de familie zelf in eten voorziet of er catering ingehuurd moet worden, of de familie zelf aan een zaaltje geraakt of huur betaald wordt enz.

Als er een EKc wordt aangevraagd voor iemand die buiten de doelgroep van IJH valt, blijft het inzetten van een EKc bespreekbaar, maar dan moet er wel een prijs worden aangerekend. (Nuyts K., Persoonlijke communicatie, 29 november)

2.7. Toepassing

Gestart binnen CGGZ Vlaams Brabant (2005).

Vooraf uitgewerkt binnen jongerenwelzijn: in 2007 in Vlaams Brabant en Brussel, in 2008 in Limburg, in 2009-2010 binnen IJH Vlaams-Brabant. In 2010 liepen binnen IJH in Limburg en Vlaam-Brabant een proefproject.

De eerste aanzet in Vlaanderen kwam er vanuit een project rond weglopers binnen de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg Vlaams-Brabant (2005).

In 2007 liep in Vlaams-Brabant en Brussel het project K-Leefkracht vanuit het agentschap jongerenwelzijn (toenmalige preventie-teams), in samenwerking met EKC.be. Binnen dit project werden er zes voorbereidingen gestart, waarvan er vijf tot een conferentie geleid hebben.

Na K-leefkracht waren er geen middelen meer in de regio Vlaams Brabant. Twee voorzieningen (bijzondere jeugdzorg en VAPH) financierden zelf een conferentie met eigen middelen.

Vanaf 2008 tot op heden loopt er een project rond Eigen Kracht-conferentie in Limburg, gefinancierd door de provincie Limburg en IJH Limburg. De vzw EKC.be bleef al die tijd coördinatoren opleiden en coachen, en aan bekendmaking doen.

In november 2009 selecteerde de regionale stuurgroep IJH Vlaams-Brabant een project rond Eigen Kracht als regiogebonden initiatief voor de provincie Vlaams-Brabant. Het project liep van 15

december 2009 tot 31 december 2010. (Blancke V., Boeckeaert M., 2011)

In 2010 liepen er binnen het kader van de integrale jeugdhulp (IJH), in 2 regio's proefprojecten rond Eigen Kracht-conferenties. Het project 'Eigen Kracht Limburg', een samenwerkingsverband tussen de Integrale Jeugdhulp Limburg, Arktos vzw en de Provincie Limburg. En het project 'Eigen Kracht' Vlaams-Brabant, een samenwerkingsverband tussen de Integrale Jeugdhulp Vlaams-Brabant en Espero vzw. (Nuyts, K., maart 2012)

Uit het verslag van Vlaams Brabant blijkt dat de aanmeldingen kwamen van alle betrokken sectoren (CLB, CGG, AWW, Jongerenwelzijn, verwijzers jongerenwelzijn, Kind en Gezin). (Blancke, V., Boeckeaert, M., 2011)

Tussen 2007 en 2011 werden 18 EKc's opgestart: 2007: 4; 2008: 6; 2009: 6; 2010: 2.

Sinds het project van IJH waren er tussen 31/2/2011 en 29/11/2012 71 aanmeldingen, waarvan 21 conferenties afgerond, 23 werden tijdens proces stopgezet, 17 trajecten zijn momenteel lopende en 10 zaken zijn in voorbereiding.

2.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing van de methode

Voor de concrete uitvoering, de coaching en opleiding van de coördinatoren wordt er intensief samengewerkt met de vzw EKC.be. Deze vzw uit Vlaams Brabant (www.eigen-kracht.be) bestaat uit enkele pioniers die de afgelopen jaren betrokken waren bij diverse regionale projecten en zelf intensief opgeleid en gecoacht werden door de Nederlandse collega's van de Eigen Kracht Centrale (www.eigen-kracht.nl). De vzw EKC.be wordt per aanmelding ingehuurd voor het inzetten en coachen van de onafhankelijke coördinatoren. Zij verzorgen ook de opleiding voor de coördinatoren en hebben van daaruit een goed zicht op beschikbaarheid en inzetbaarheid van de vrijwilligers. Ook voor de specifieke verdiepingsdagen voor hulpverleners wordt de vzw ingehuurd. Momenteel is er een 'pool' van een veertigtal onafhankelijke coördinatoren

Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk kan van 'binnenuit' het welzijnslandschap sensibiliseren en werken aan de bekendmaking en de implementatie van de benadering. De vzw EKC.be verzekert de continuïteit naar inhoudelijke uitvoering, de coaching van de vrijwilligers en de opleidingen van hulpverleners en coördinatoren (Nuyts, K., maart 2012)

Wetenschappelijke ondersteuning – wetenschappelijk onderzoek

In het buitenland en vooral in Nederland gebeurt er veel onderzoek naar de implementatie en de effecten van Eigen Kracht-conferenties. Ook de Vlaamse opvolgingsgegevens van uitgevoerde trajecten worden mee in Nederlands onderzoek opgenomen. In Vlaanderen zelf is er momenteel beperkt onderzoek.

Om de Vlaamse situatie grondig te kunnen evalueren is er meer ervaring en onderzoek van de ingezette processen en implementatie in het Vlaamse welzijnslandschap nodig. (Nuyts K., maart 2012)

2.9. Literatuur

Blancke, V., Boeckeaert, M. (2011), *Eindverslag EKC Vlaams Brabant*.

Beyers M., (2012) *Gezin en burgerschap. Eigen Kracht-conferenties in de hulpverlening als inzet op de kracht van gezinnen.*; (eindwerk); Brussel: Hoger instituut voor Gezinswetenschappen.

Bouckaert, M., & Vits, G. (2008), Eigen Kracht-conferenties: integraal, vraag gestuurd en effectief. *Tijdschrift voor welzijnswerk*, 32, p 17 - 25.

Studiedag 'familieconferentie': eigen kracht versterken. Geraadpleegd op 24 september 2012 www.hig.be/evenementen

Nuyts, K., (maart 2012) *Project Eigen Kracht-conferentie. Eindrapportage projectjaar 2011*; Steunpunt algemeen welzijnswerk, Berchem.

Nuyts, K. (2012), *Eigen Kracht-conferenties*, Welwijs jrg 23, 2.

SAW, *EKC binnen steunpunt algemeen welzijnswerk*, Geraadpleegd op 24 september 2012, www.steunpunt.be

Van Beek, F., & Muntendam, M., (2011); *De Kleine Gids Eigen Kracht-conferenties*, Kluwer.

VZW EKV (2011), *Voorstellingstekst*, geraadpleegd op 24 september 2012, www.eigen-kracht.be.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

3. Familienetwerkberaad

Een Familienetwerkberaad (FNB) is een bijeenkomst waarbij familieleden en andere voor het gezin belangrijke mensen worden betrokken bij belangrijke beslissingen. Samen bespreken ze de (dreigende) problemen en maken ze een plan om oplossingen te vinden, en zowel zorg als hulp te organiseren.

3.1. Oorsprong van het project

Het familienetwerkberaad vindt zijn oorsprong in Family Group Conferences in Nieuw-Zeeland (zie EKc). In Nederland werd de methode verder uitgebouwd binnen de pleegzorg. Via Nederland is de methode naar Vlaanderen gekomen. Coördinatie wordt op dit moment opgenomen door Opvang vzw Gent.

Het familienetwerkberaad vindt zijn oorsprong in Family Group Conferences. Deze zijn gebaseerd op een traditie van de Maori's uit Nieuw-Zeeland, waarbij zij als stam collectief verantwoordelijkheid opnamen voor een gezin in moeilijkheden en oplossingen zochten voor deze familiale problemen. In 1989 werd deze traditie in Nieuw-Zeeland vertaald in de Family Group Conferences en als methode opgenomen in de Childer, Young Persons and their Families Act. Hierdoor werd een besluitvormingsmodel gecreëerd dat gebaseerd is op samenwerking tussen overheid en beroepskrachten enerzijds en de familie en het netwerk van het kind anderzijds.

De praktijk van de Family Group Conferences verspreidde zich in de jaren negentig over de hele wereld. De methode werd in vele landen toegepast binnen verscheidene sectoren en met verschillende doelgroepen. Hij is gekend onder verschillende benamingen en vormen, ieder met specifieke accenten: Family Group Decision Making (Swain, 1994), Echt Recht, Eigen Kracht Conferentie (Van Pagee, 2002), Familienetwerkberaad (Portengen, 2000; Portengen, 2002). In Australië (Harris, 2008), Noord-Amerika, de Scandinavische landen, Israel, Groot-Brittannie (Brown, 2003) en Nederland geraakt het model steeds meer ingeburgerd. In Nederland worden in de jeugdzorg zowel Familienetwerkberaad als Eigen Kracht-conferenties naast elkaar gebruikt. (De Graeve, S., & Nenquin, P., 2012)

Ook in Vlaanderen deed dit besluitvormingsmodel zijn intrede. Afhankelijk van het toepassingsgebied en het protocol spreekt men over Familienetwerkberaad of Eigen Kracht-conferenties. Beide methoden zijn vanuit eenzelfde kader ontstaan en vertonen veel gemeenschappelijke elementen, maar kennen evenzeer verschillen (De Graeve S. & Nenquin P, 2012)

Familienetwerkberaad is in Vlaanderen ontwikkeld binnen de jeugdzorg en wordt voornamelijk gebruikt in de context van pleegzorg. De methode wordt verder uitgewerkt door Opvang vzw Gent. (De Graeve S., persoonlijke communicatie 25 oktober 2012)

3.2. Theoretisch kader en visie

Een vraaggerichte en gezinsgerichte interventie met het accent op empowerment en participatie

Het familienetwerkberaad is een vraaggerichte en gezinsgerichte interventie, met het accent op empowerment en participatie, waarbij zowel het gezin als het netwerk verantwoordelijk zijn voor de hulp of ondersteuning.

Empowerment en activering

Het accent ligt op empowerment en activering van hulpvragers. De methode focust op de sterktes van mensen, er wordt gewerkt vanuit mogelijkheden en het potentieel van het netwerk. Door beroep te doen op de solidariteit van mensen wordt draaglast omgebogen tot draagkracht.

Het emancipatorische karakter van deze methode bevordert bovendien de weerbaarheid en de draagkracht van het gezin en kan een preventief effect hebben ten aanzien van nieuwe moeilijkheden.

Vraaggerichte aanpak en participatie van de cliënt

Het geeft gezinnen kracht om samen met familieleden en vrienden, binnen de grenzen van veiligheid en wettigheid, te zoeken naar eigen oplossingen voor eigen problemen. Zo behouden ze de regie over hun leven. Zelfbedachte oplossingen hebben bovendien meer kans op slagen omdat ze 'gedragen' worden. (De Graeve S., persoonlijke communicatie 25 oktober 2012)

3.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

Zoektocht vanuit pleegzorg om oplossingen te vinden binnen de eigen context van het kind.

Bij de pleeggezindiensten merkt men dat het aandeel van familie- en netwerkplaatsingen ten opzichte van bestandsplaatsingen toeneemt. De vaststelling dat opvang binnen de eigen familie of vriendenkring voor kinderen vaak een meerwaarde betekent, maakt dat men in de pleegsector op zoek ging naar mogelijkheden om oplossingen te vinden binnen de eigen context van het kind. De methode Familienetwerkberaad bood hiertoe een mogelijkheid. (De Graeve S., persoonlijke communicatie 25 oktober 2012)

3.4. Doel en doelgroep(en)

Type hulpvraag

Voorlopig als ondersteuning binnen de opvoeding, maar kan ook ingezet worden naar diverse situaties waar mensen zorgbehoevend zijn.

Doel

Een goed plan ontwikkelen ter ondersteuning van het gezin.

Doelgroep

Gezinnen waar opvoeding en opvang van kinderen in het gedrang komt.

Betrokken personen

Een coördinator voor de begeleiding van het proces. Het aantal deelnemers aan het familienetwerkberaad kan sterk variëren.

A. Type hulpvraag

Familienetwerkberaad is aanvankelijk vooral gericht op gezinnen die nood hebben aan extra ondersteuning bij het opvoeden van de kinderen. Deze methode kan verruimd worden naar diverse noodsituaties waarbij mensen zorgbehoevend of zorgafhankelijk zijn. Familienetwerkberaad kan worden ingezet in veel verschillende situaties: er is sprake van zware belasting van het gezin door de handicap of ziekte van een gezinslid, een kind kan (tijdelijk) niet thuis wonen door familiale problemen of andere problematieken, er zijn opvoedingsproblemen ...

Door het inzetten van een Familienetwerkberaad kan een uithuisplaatsing soms vermeden worden. Zo kan de ondersteuning uit het netwerk preventief werken. Maar de methode kan in elke fase van een plaatsing ingezet worden. Ook tijdens de plaatsing, of het nu gaat om een plaatsing in een bestandsgezin of een plaatsing in een netwerkgezin, kunnen moeilijkheden aanleiding geven tot het organiseren van een Familienetwerkberaad. De begeleider kan een beraad voorstellen met het oog op aanvullende ondersteuning op verschillende terreinen. (De Graeve S., persoonlijke communicatie 25 oktober 2012)

B. Doel van het initiatief

Een Familienetwerkberaad heeft als doel een goed plan te ontwikkelen en eventueel een veilige verblijfplaats te vinden voor de minderjarige die tijdelijk niet langer thuis kan blijven wonen.

C. Doelgroepen

Op dit moment wordt in Vlaanderen Familienetwerkberaad vooral toegepast bij gezinnen waarbij de opvoeding en de opvang van de kinderen in het gedrang komen en het samenleven van de gezinsleden om uiteenlopende redenen problematisch of niet harmonieus verloopt.

De methode kan worden toegepast bij alle mensen die zorgbehoevend of zorgafhankelijk zijn.

D. Betrokken personen

Een coördinator voor de begeleiding van het proces.

Het aantal deelnemers per Familienetwerkberaad varieert. Er wordt steeds getracht zo veel mogelijk mensen erbij te betrekken. De veelheid aan ideeën bevordert creatieve oplossingen en verhoogt bovendien de draagkracht. Maar ook een netwerk met weinig deelnemers heeft evenveel kansen op slagen. Er is geen minimumaantal deelnemers vereist om een Familienetwerkberaad te organiseren.

3.5. Verloop van het proces

Toegankelijkheid

Meestal via professionele hulpverleners maar kan ook aangebracht worden door het gezin of iemand uit de entourage van het gezin.

Duur

Voorbereiding maximum acht weken, evaluatie drie tot zes maanden na het netwerkberaad.

Proces

Bij het opzetten van een Familienetwerkberaad worden vijf stappen onderscheiden; het beraad zelf verloopt in drie fasen.

- Een coördinator bereid samen met het gezin het familieberaad voor.
- Tijdens het beraad is er 1. een informatiefase; 2. een gesloten gedeelte waar de familie een plan opstelt; 3. het plan wordt voorgelegd aan de coördinator en de aanmelder.
- Uitvoering en opvolging van het plan.

Begeleiding

Elke hulpverlenende dienst kan een Familienetwerkberaad opstarten, voor zover zij een coördinator aanstellen die het proces begeleidt en die bij voorkeur niet de hulpverlener van het gezin is.

Rol van de hulpverlener

De hulpverlener brengt de methode tot bij de cliënt. Hij geeft informatie bij de start van het familieberaad en ondersteunt bij de uitvoering indien de familiegroep dit wenst.

A. Toegankelijkheid

Meestal komen de aanvragen vanuit de diensten die met het gezin werken zoals Comités voor Bijzondere Jeugdzorg, Kind en Gezin, Centra voor Leerlingenbegeleiding, de sociale dienst van een ziekenhuis, de sociale dienst van de jeugdrechtbank, een gezinsbegeleidende dienst, een dienst voor pleegzorg, het OCMW, CKG, Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, de mutualiteit ...

Niet enkel professionele hulpverleners maar ook het gezin zelf, de minderjarige of iemand uit de entourage van het gezin kan een Familienetwerkberaad vragen.

B. Duur

De voorbereidingsfase voor het Familienetwerkberaad duurt bij voorkeur niet langer dan acht weken. Hierna volgt het eigenlijke netwerkberaad waarvan de duur bepaald wordt door de context van de situatie en het netwerk.

De uitvoering van het plan wordt na drie tot zes maanden geëvalueerd door de verwijzer, de cliënt en het betrokken netwerk.

C. Proces

Bij het opzetten van een Familienetwerkberaad worden vijf stappen onderscheiden; het beraad zelf verloopt in drie fasen.

- Aanmelders, familieleden en/of het sociale netwerk zijn het er met de betrokken hulpverleners over eens dat er extra zorg moet komen. Er wordt een coördinator aangesteld om een familiaal/ sociale netwerk voor te bereiden.
- Samen met het gezin en/of de minderjarige verheldert de coördinator de vraag en onderzoekt wie tot de familie en het sociaal netwerk behoort. Het gezin beslist wie uitgenodigd worden om deel te nemen aan het beraad. Om de inspraak van het kind/de jongere te waarborgen wordt door het gezin een vertrouwenspersoon gekozen.

Het beraad zelf

Het beraad vindt plaats op een gekozen locatie. Dit kan thuis bij het gezin, bij een familielid, in de school of in een gehuurd lokaal gebeuren. Ruimtes van hulpverlenende diensten worden bewust vermeden om het beraad buiten de sfeer van de hulpverlening te houden.

a. Informatie geven

De betrokken hulpverlening schetst het probleem voor de deelnemers. De participanten worden geïnformeerd over wat de professionele hulpverlener eventueel kan bieden. Ook worden de grenzen aangegeven waaraan het plan moet voldoen om aanvaard te kunnen worden.

- ##### **b. Daarna beraadslaat het gezin met de familie, vrienden en kennissen achter gesloten deuren.**
- De coördinator en de aanwezige hulpverleners verlaten de ruimte. De familiegroep krijgt alle tijd die nodig is om een goed en veilig plan op te maken. Afspraken worden concreet geformuleerd en op papier gezet. Professionele hulp kan worden opgenomen in het plan indien de familiegroep daartoe beslist. De deelnemers spreken af hoe het plan opgevolgd en geëvalueerd wordt. De verantwoordelijkheid hiervoor blijft in handen van het gezin.

- c. Het plan wordt voorgelegd aan de coördinator en de verwijzer. Elke deelnemer ontvangt een kopie van het plan.

Van zodra het plan is goedgekeurd, kan het worden uitgevoerd. (De Graeve, S., & Nenquin, P., 2012)

D. Begeleiding

Het familienetwerkberaad wordt begeleid door een coördinator.

De rol van de coördinator varieert van organisator, gespreksleider tot procesbegeleider.

De coördinator kan een hulpverlener zijn en deel uitmaken van een hulpverleningsdienst maar is best een ander persoon dan de hulpverlener die met het gezin werkt. Een hulpverlener die al met het gezin werkt kan – vanuit zijn overtuiging te weten wat dit gezin nodig heeft – geneigd zijn bepaalde oplossingen naar voren te schuiven. Anderzijds zal het gezin het oplossen van de problemen misschien gemakkelijker overlaten aan deze (vertrouwde) hulpverlener. (De Graeve S., persoonlijke communicatie 25 oktober 2012)

Het Familienetwerkberaad kan wel door elke hulpverlenende dienst worden georganiseerd als er een coördinator kan vrij gemaakt worden.

E. Rol van de hulpverlener

De hulpverlener kan als coördinator optreden maar best niet voor de gezinnen die hij zelf in begeleiding heeft.

In het beraad kan de hulpverlener de volgende rollen opnemen;

1. Informatie geven.

De betrokken hulpverlening schetst het probleem voor de deelnemers. De participanten worden geïnformeerd over wat de professionele hulpverlener eventueel kan bieden. Ook worden de grenzen aangegeven waaraan het plan moet voldoen om aanvaard te kunnen worden.

2. De coördinator en hulpverlener laten de familie alleen om een plan uit te werken.
3. Het plan wordt voorgelegd aan de coördinator en de verwijzer.

Zodra het plan er is kan de hulpverlener het helpen realiseren.

F. Methodische kenmerken

- VRAAGGERICHT

Tijdens het Familienetwerkberaad bepaalt het netwerk waar en wanneer er aanvullende professionele hulp nodig is.

- OUTREACHEND

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Het Familienetwerberaad gaat door op een plaats die voor de cliënt vertrouwd is. Ruimtes van hulpverlenende diensten worden vermeden om het beraad buiten de sfeer van de hulpverlening te houden.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

- **CONTEXTGERICHT**
De methode is gezins- en contextgericht en tracht een zo breed mogelijk netwerk te voorzien ter ondersteuning van het gezin.
- **PARTICIPATIEF**
De cliënt heeft de regie over zijn eigen plan. De betrokkenheid van de kinderen en jongeren wordt gegarandeerd, eventueel door een vertrouwenspersoon aan te duiden voor de kinderen.
- **KRACHTGERICHT WERKEN**
- **VERBINDEND WERKEN**
Familieleden en betrokkenen worden samen gebracht om een plan uit te tekenen waarin ieder zijn/haar verantwoordelijkheid kan opnemen voor de zorg van het gezin.

3.6. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

Er moet een minimum aan netwerk bestaan dat voldoende sterk is en de problemen van de cliënt erkent. Ernstige familievetes of taboes kunnen een tegenindicatie vormen voor het opstarten van een Familienetwerkberaad.

De vrijwillige instemming van de cliënt is een voorwaarde. M.a.w. hij moet akkoord gaan met het Familienetwerkberaad en bereid zijn om problemen met het netwerk te delen.

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

Elke hulpverlenende dienst kan een Familienetwerkberaad organiseren als zij een coördinator kunnen vrijstellen.

Het invoeren van Familienetwerkberaad vraagt een andere invulling van de positie en de rol van de hulpverlener. Hiertoe is vorming binnen de dienst noodzakelijk. (De Graeve S., persoonlijke communicatie 25 oktober 2012)

3.7. Toepassing

Toepassing buiten Vlaanderen

De praktijk van de Family Group Conferences verspreidde zich in de jaren negentig over de hele wereld. De methode wordt in vele landen toegepast binnen verscheidene sectoren en met verschillende doelgroepen. Zo werd de methode bijvoorbeeld ingezet in Canada in dossiers van kinder- en vrouwenmishandeling bij de Inuit (Pennell & Burford, 2000). In Zweden liep een project om

kindermishandeling en kinderverwaarlozing aan te pakken met Family Group Conferences (Sundell & Vinnerljung, 2004) en in Nederland worden in de jeugdzorg zowel Familienetwerkberaad als Eigen Kracht-conferenties naast elkaar gebruikt.

Toepassing in Vlaanderen

Tussen 2009 en 2011 komen er gemiddeld 10 tot 12 aanvragen per jaar. De aanvragen komen vanuit verschillende voorzieningen, o.a. thuisbegeleiding, kind en Gezin, CBJ, JRB, VK, ziekenhuis en één maal van een cliënt zelf. In totaal werden 21 FNB's georganiseerd, waarvan 12 in de context van pleegzorg.

In 8 FNB's werd de vraag gesteld opvang te zoeken voor 1, 2 of 3 kinderen. Telkens werd opvang gevonden binnen het eigen netwerk voor 14 kinderen. Voor andere FNB's werden vanuit residentiële opvang of pleegzorg vragen gesteld naar invulling van weekends en vakanties door het netwerk. Een FNB werd georganiseerd bij het einde van de plaatsing om extra steun uit het netwerk voor mama te garanderen. (De Graeve, S., & Nenquin, P., 2012)

3.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing van de methode

Op dit moment kunnen diensten en cliënten een beroep doen op vzw Opvang Gent, waar -binnen een project- één persoon optreedt als coördinator van Familienetwerken.

Wetenschappelijke ondersteuning – wetenschappelijk onderzoek

In Vlaanderen werd nog geen systematisch onderzoek gedaan naar de effectiviteit van Familienetwerkberaad bij gezinsproblemen.

Binnen de werking van Opvang vzw werd wel gepeild naar de tevredenheid van de deelnemers en de verwijzers.

3.9. Literatuur

De Graeve S.(2012), Familienetwerkberaad: een methode, *De Geus*, 44, 7.

De Graeve, S., & Nenquin, P., (2012). Familienetwerkberaad: een veelbelovende methode voor pleegzorg. In J. Vanderfaeillie, F. Van Holen & F. Vanschoonlandt (Red.), *Op weg met pleegzorg: kansen en risico's*. (pp. 357-371). Leuven/Den Haag: Acco.

Theeuwes A (2010), Sociale Netwerkstrategieën: een leergeschiedenis. Waalwijk, MEE Brabant Noord.

4. Hergo in het onderwijs

Het herstelgericht groepsoverleg is een begeleid overleg tussen enerzijds diegene die in de fout ging en diens ondersteuners, en anderzijds het slachtoffer en diens ondersteuners. Slachtoffer(s) en dader(s) zoeken samen met hun steunfiguren en relevante derden naar een constructieve oplossing voor de emotionele en materiële schade die sommigen door een welbepaald incident hebben opgelopen.

4.1. Oorsprong van het project

Conferencing en herstelgericht werken vindt zijn oorsprong in Australië en Nieuw-Zeeland waar het vooral werd toegepast binnen het herstel bij delicten. De methode en visie van herstelgericht werken kende vrij snel een uitbreiding naar andere landen en werd daar ook uitgewerkt binnen het onderwijs.

In 2001 startte in Vlaanderen het project van 'Hergo op school'. De herstelgerichte gedachte krijgt meer ingang binnen scholen en werkt ruimer dan herstelgericht groepsoverleg.

Conferencing werd voor het eerst toegepast in scholen in Australië in 1994. In diverse staten van de VS, in Canada en in Hong Kong kennen *conferencing* en andere herstelgerichte praktijken reeds een ruime toepassing in de scholen. In de ons omringende landen werd vooral expertise opgebouwd in Nederland en in Groot-Brittannië. De conclusies uit onderzoek en praktijk liggen in de lijn van de Australische bevindingen: grote tevredenheid bij de deelnemers, verminderde recidive. (Walgrave, L., & Vettenburg, N., 2006)

In Vlaanderen werd in 2001 gestart met het project 'Hergo op school'. Het was geïnspireerd door het succes van het project 'Hergo voor ernstige delicten gepleegd door minderjarigen' en door de internationale literatuur die de mogelijkheden van *conferencing* in de schoolcontext aanpreeft. (Walgrave L., & Vettenburg, N., 2006)

Van 2002 tot 2004 werden binnen een experimenteel project 14 HERGO's georganiseerd in 9 verschillende scholen. (Bursens, D., & Vettenburg, N., 2005)

Vanaf het schooljaar 2006 -2007 werden op de onderwijsbegroting middelen vrijgemaakt om deze methode structureel te verankeren. Meer bepaald werd er gekozen om Hergo op school in te bedden in de zogenaamde korte time-outprojecten. (Neven, E., 2007)

Niet alleen krijgt Hergo als model van groepsbemiddeling meer voet aan wal in het onderwijs, de herstelgedachte als visie wordt verder uitgewerkt en toegepast in de concrete school- en welzijnssituaties. De herstelbenadering kreeg hierbij een brede betekenis. Ze staat ten dienste van uiteenlopende concrete situaties waarbij in het dagelijkse leven de uitgangspunten van de

herstelgedachte op een succesvolle manier kunnen toegepast worden. In het onderwijs spreekt men ruimer over herstellend handelen.

4.2. Theoretisch kader en visie

Hergo is gebaseerd op een herstelgerichte aanpak. Binnen deze visie gaat de aandacht naar de aangerichte schade, de noden van het slachtoffer en krijgen alle betrokkenen een actieve rol in het herstelproces.

Hergo is gebaseerd op een herstelgerichte aanpak. Deze visie wijkt op een aantal essentiële punten af van de traditionele aanpak. De aandacht gaat naar de aangerichte schade, gaat expliciet uit naar de noden van het slachtoffer en alle betrokkenen bij een incident krijgen een actieve rol toegemeten in het herstelproces (conflict teruggeven aan de mensen). De dader krijgt de kans verantwoordelijkheid te nemen voor het gestelde gedrag.

Het herstelgericht denken en werken in het onderwijs stelt het conflict als een kans op gemeenschapsvorming. Bij conflict moet ook de gemeenschap 'hersteld' worden. Deze gemeenschapservaring vormt de kern van het herstelgebeuren. Werken aan het gemeenschapsgebeuren kan pro-actief op het ogenblik dat grote problemen zich nog niet aandienen. Dit kan echter ook als er problemen, conflicten hebben plaatsgehad, en waarbij men gaat nadenken over herstel. Voor het werken aan gemeenschapsvorming en –herstel werden een gamma aan instrumenten ontwikkeld. Deze gaan van proactieve cirkel (gemeenschapsopbouw) tot een herstelgerichte cirkel (herstel na probleemgedrag), met verschillende tussenstappen en variaties.

4.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

Binnen het onderwijs ontbraken middelen om een constructief antwoord te geven op de schadelijke gevolgen van ernstige incidenten (vechtpartij, vandalisme, fysieke bedreiging, ...)

De ervaring vanuit de jeugdbescherming rond het 'herstelgericht groepsoverleg' deed besluiten om aan de hand van dezelfde methode een experiment binnen het onderwijs op te starten. (Bursens D., Vettenburg N.,2005)

Bij de aanvang werd het herstelgericht groepsoverleg ingezet voor ernstig grensoverschrijdend gedrag; nu wordt het ook ingezet voor de dagdagelijkse situaties in de school.

4.4. Doel en doelgroep(en)

Type situatie

Situaties waar een nood aan herstel is.

Doel

Herstel van de gevolgen van een incident

Doelgroep

Zowel de slachtoffers en hun omgeving, de bredere (school)gemeenschap, als de daders en hun omgeving krijgen daarin een uitdrukkelijke plaats.

Betrokken personen

Binnen het ruime herstelgericht werken: alle personen die geraakt zijn door de situatie.

Voor een Hergo:

- het slachtoffer en diens ondersteuners;
- de dader en diens ondersteuners;
- aan de slachtofferkant zit vaak ook een vertegenwoordiger van de directie, aangezien de school onrechtstreeks ook de gevolgen draagt van ernstige incidenten.

A. Type situatie

Het herstelgericht denken wordt ingeschakeld voor elke conflictsituatie.

Bij Hergo is een criterium dat het om ernstige incidenten moet gaan, waarbij één of meerdere slachtoffers duidelijk een nood aan herstel hebben.

B. Doel

Men wil met de Hergo zoveel mogelijk de gevolgen van het incident herstellen. En dat betreft niet alleen de materiële schade, maar zeker ook de schade die werd geleden op psychologisch, relationeel en/of emotioneel vlak. (Bursens, D., 2005)

C. Doelgroep

Het herstelmodel poogt tegemoet te komen aan de verschillende behoeften die ontstaan na ernstige voorvallen. Zowel de slachtoffers en hun omgeving, de bredere (school)gemeenschap, als de daders en hun omgeving krijgen daarin een nadrukkelijke plaats. (Walgrave, L., & Vettenburg, N., 2006) Bij ernstige feiten zijn er vaak vele mensen rechtstreeks of onrechtstreeks slachtoffer van het gebeuren en wordt het functioneren van een school bijzonder bemoeilijkt. (Bursens D. & Vettenburg N, 2005) Ook deze ruime groep vormt een doelgroep van Hergo.

D. Betrokken personen/diensten

In het herstelgericht werken worden al diegenen betrokken die geraakt zijn door de situatie en een bijdrage kunnen leveren aan het herstel.

Als we specifiek naar een Hergo kijken dat gaat het meestal om:

- het slachtoffer en diens ondersteuners;
- de dader en diens ondersteuners.

Aan de slachtofferkant zit vaak ook een vertegenwoordiger van de directie, aangezien de school onrechtstreeks ook de gevolgen draagt van ernstige incidenten.

De ondersteuners zijn meestal ouders, vrienden, collega's enzovoort.

Om te vermijden dat men binnen de bredere gemeenschap – het lerarenkorps, de ouders, de buurt – het gevoel krijgt dat de school het incident niet ernstig aanpakt, wordt soms overwogen om bepaalde personen het proces te laten volgen van op de tweede rij. Het gaat dan bijvoorbeeld om een vertegenwoordiger van de klassenraad of een vertegenwoordiger van de ouderraad. (Burskens D., 2005)

Het is de begeleider binnen het herstelgericht werken die samen met de betrokkenen bekijkt wie best bij het proces wordt betrokken.

4.5. Verloop van het proces

A. Toegankelijkheid

Meestal vraagt de school om een Hergo. Het is belangrijk dat er een mandaat is vanuit de school om herstelgericht te werken.

Binnen de school kan de vraag wel van de jongere of diens omgeving komen.

B. Duur

Het opzetten van een Hergo is binnen het onderwijs een tijdsintensief gebeuren. De verschillende deelnemers hebben eerst een voorbereidend gesprek. De Hergo zelf vindt plaats op één dag.

C. Proces van Hergo

Voor het herstelgericht groepsoverleg plaatsvindt, hebben alle deelnemers individueel een voorbereidingsgesprek met de moderator. Daarbij worden de doelstellingen van de Hergo verduidelijkt, worden de regels ervan besproken en wordt gevraagd of men bereid is om deel te nemen. (Burskens, D., Vettenburg, N., 2005). Wanneer men wil deelnemen wordt hen gevraagd hun ondersteuningsfiguur aan te duiden. Ook zij zullen elk een voorbereidingsgesprek hebben met de moderator. (Walgrave L. & Vettenburg N., 2006)

De moderator zal bij de dader ook peilen naar de mate waarin die verantwoordelijkheid wil nemen in het goedmaken van de fout. Bij het slachtoffer wordt nagegaan in welke mate er nood is aan herstel. (Walgrave L. & Vettenburg N., 2006)

Het proces wordt gestuurd door een vast script, begeleid door één of twee moderators. Bij aanvang van de Hergo leest de moderator de inleiding voor waarbij de regels nogmaals klaar en duidelijk op een rij worden gezet. Nadat iedereen in de cirkel heeft plaatsgenomen en door de moderator werd voorgesteld, wordt de doelstelling van de bijeenkomst nog eens herhaald.

Uit de voorbereiding moet duidelijk zijn wat er gebeurd is. De moderator start met het benoemen van de feiten en vraagt hiervoor bevestiging bij de deelnemers. Dit moet duidelijk zijn voor de start van de Hergo.

Na de inleiding wordt de eerste ronde aangevat. Vooreerst krijgt de jonge 'dader', en vervolgens iedere andere deelnemer, de kans om zijn visie op de feiten te vertellen. Het accent ligt in deze ronde op de emoties die het gebeuren met zich meebrengt (de feiten op zich staan niet meer ter discussie). Deze ronde kan veel tijd in beslag nemen. Door elke deelnemer voldoende tijd en ruimte te geven om zich te uiten, wordt bij de betrokkenen veel frustratie weggenomen. Dat kan een basis leggen voor een constructieve discussie in de tweede ronde. Men krijgt in de eerste ronde ook een beter beeld van de andere betrokkenen en hun omgeving. Ook deze informatie is nodig om een aangepast herstelplan te kunnen opmaken.

Nadat emoties een plaats hebben kunnen krijgen kan men overgaan naar het benoemen van verantwoordelijkheid en het werken aan een herstelplan waar alle betrokkenen mee kunnen akkoord gaan. De discussie wordt gevoerd tot er overeenstemming is over alle aspecten. De moderator waakt erover dat de voorstellen die in het plan worden opgenomen voldoende concreet zijn. Tijdens deze ronde wordt vaak vastgesteld dat de verschillende partijen een meer constructieve houding aannemen ten aanzien van mekaar. Het samen zoeken naar oplossingen voor het probleem brengt mensen dichter bij elkaar.

Wanneer een consensus is bereikt, geeft de moderator iedereen nog een laatste gelegenheid om iets te vragen of te zeggen. Ten slotte wordt deze ronde afgesloten met een dankwoord tot alle deelnemers en worden zij uitgenodigd voor een drankje en hapje tijdens het daaropvolgend informele moment.

D. Begeleiding

Hergo wordt begeleid door één of twee moderators.

De opleiding voor de moderators wordt opgenomen door Ligand in een 5 daagse opleiding.

Naast de opleiding voor Hergo biedt Ligand ook een opleiding aan in het herstelgericht werken op de school.

In de toekomst wordt gewerkt naar een label voor de school die 'herstelgericht werkt'. Dit label wordt gegeven aan scholen waar een groep (die de vorming volgde) de dynamiek van het herstelgericht werken in de school aanstuurt en waar een procedure voor herstelgericht werken is opgesteld.

E. Methodische kenmerken

Welke methodische kenmerken zien we terugkomen in de werking?

- **CONTEXTGERICHT**
Na ernstige feiten zijn er vaak vele mensen slachtoffer van het gebeuren. Door de verschillende slachtoffers te laten participeren en voor de verschillende deelnemers ook ondersteuningsfiguren uit het netwerk in te schakelen, wordt de ruime context rond het gebeuren samengebracht.
- **KRACHTGERICHT WERKEN**
Hergo is een vrijwillig en transparant proces. De dader beslist zelf of hij de kans wil aangrijpen zijn fouten te herstellen (responsabilisering van de jongere).
- **VERBINDEND WERKEN**
Studies tonen aan dat de meeste daders zich meer geaccepteerd en meer verbonden voelen met de andere deelnemers.
De meeste deelnemers hebben na de conferentie een betere band met andere participanten.
De meeste familieleden kregen een positiever beeld van de scholen en hadden meer vertrouwen in de scholen dan voorheen. (Walgrave L. & Vettenburg N., 2006)

4.6. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

Er zijn drie noodzakelijke inhoudelijke criteria voor Hergo kan starten:

- er is nood aan herstel;
- de dader wil verantwoordelijkheid opnemen;
- voor de deelnemers is het proces duidelijk en doorzichtig. (Walgrave, L., & Vettenburg, N., 2006)

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

Een Hergo is relatief tijdsintensief. Op een korte tijd moeten voorbereidingsgesprekken plaatsvinden en moet het overleg georganiseerd worden. Het is niet eenvoudig voor moderators om daar plots binnen hun bestaande takenpakket voldoende ruimte voor te voorzien. (Burssens D., 2005)

Het is nodig dat de directie en het hele lerarenkorps voldoende geïnformeerd worden over de doelstelling, het verloop, de mogelijkheden en consequenties van deze nieuwe aanpak. (Burssens D., 2005)

Het inschakelen van een getrainde moderator.

4.7. Toepassing

Toepassing buiten Vlaanderen

In diverse staten van de VS, in Canada en in Hong Kong kennen *conferencing* en andere herstelgerichte praktijken reeds een ruime toepassing in de scholen. In de ons omringende landen werd vooral expertise opgebouwd in Nederland en in Groot-Brittannië.

Toepassing in Vlaanderen: waar en hoe vaak

Van 2002 tot 2004 werden binnen een experimenteel project 14 Hergo's georganiseerd in 9 verschillende scholen. (Burssens, D., & Vettenburg, N., 2005)

Op dit moment worden er nog Hergo's in de scholen opgezet maar deze specifieke methode wordt nog slechts sporadisch toegepast en alleen bij ernstige problemen. Het ruimere herstelgerichte denken met de instrumenten die daarvoor zijn ontwikkeld, kent een grotere evolutie en toepassing in verschillende scholen.

4.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing methode

Op dit moment wordt de opleiding van de moderators verzorgd door Ligand.

Wetenschappelijke ondersteuning

Het pilootproject binnen bijzondere jeugdzorg werd opgevolgd door Vanfraechem I. (Vafraeghem, I., Walgrave, L., 2006).

Het pilootproject binnen de school werd opgevolgd door Burssens D. (Burssens, D., & Vettenburg, N., 2006)

4.9. Literatuur

Burssens, D., & Vettenburg, N., (2005) Hergo op school. Een manier om constructief om te gaan met ernstig probleemgedrag op school. *Welwijs*, 2, 27-32.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Burssens, D. & Vettenburg, N., (2008) "Herstelgericht groepsoverleg in de Vlaamse schoolcontext", *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, afl. 3-4, 176-180.

Burssens, D., & Vettenburg, N., (2006)"Herstelgericht groepsoverleg (hergo): een manier om constructief om te gaan met ernstig probleemgedrag op school", *Handboek Leerlingenbegeleiding Twee*, afl. 12, 51-65.

Ligand, 2012, Vorming hergo op school en in de hulpverlening.

Neven, E. (2007), Herstelgericht groepsoverleg. Een methode binnen verschillende contexten. *Welwijs*, 18 nr 1, p 3 – 7.

Walgrave, L. & Vettenburg, N., *Herstelgericht groepsoverleg. Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, Leuven, Lannoo campus, 2006, 130p.

5. Netwerk leerrecht

5.1. Oorsprong van het project

Het eerste netwerk ontstond vanuit het platform Bijzondere Jeugdzorg in Leuven. Een gelijkaardig project KLIK werd opgezet door Tonuso in Brussel. In 2010 werd het netwerk leerrecht Brussel en Asse Halle-Vilvoorde in de integrale jeugdhulp opgestart.

Het concept van de netwerken Leerrecht ontstond in de werkgroep dagbesteding van het Platform Bijzondere Jeugdzorg regio Leuven. Met financiële steun van de provincie Vlaams-Brabant kon een eerste netwerk Leerrecht in het Leuvense worden ontwikkeld. In dit netwerk werden diverse initiatieven die het 'recht op leren' invullen buiten het reguliere onderwijs op elkaar afgestemd.

In 2010 volgde met middelen vanuit de Provincie Vlaams-Brabant en Integrale Jeugdhulp een Netwerk Leerrecht Brussel en een Netwerk Leerrecht Asse-Halle-Vilvoorde. In Tonuso vzw was voorheen al het project KLIK opgezet, wat later is overgegaan in het project Leerrecht omdat het exact dezelfde principes hanteert. KLIK wordt door de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) gesubsidieerd. (Leerrecht Regio Brussel, 2012).

De drie netwerken hebben elk een eigen start gekend met eigen subsidies en omkadering, maar werken op dit moment samen met een gelijkaardige doelstelling en werkwijze.

5.2. Theoretisch kader en visie

Eigen Kracht Conferentie – Family Groep Conferences
Sentencing circles

Een vergelijkbare praktijk van de ronde tafelgesprekken, maar ook met enkele belangrijke verschillen, is te vinden in de methode van de Eigen Kracht-conferentie (EKc). EKc heeft op haar beurt inspiratie gehaald bij de Family Groep Conferences (FGC) uit Nieuw-Zeeland.

Een andere inspiratiebron, vooral in Canada, was de traditie van de 'sentencing circles' van de Inuits (Walgrave, 2010 in Sprangers A., 2012). Een groot verschil is evenwel dat de leerrechtbegeleider een eigen inbreng doet en betrokken blijft gedurende het ganse traject. Het vergelijkbare aspect is het feit dat hij facilitator is tot open gesprek. (Sprangers A., 2012)

Leerrecht baseert zich dus gedeeltelijk op de methoden van EKc op het vlak van het betrekken van het netwerk en deelt daarbij ook de visie van actief burgerschap en vraaggestuurd werken, aangezien in de ronde tafels ook de jongere en het netwerk aangeeft op welke wijze de jongere terug kan aanhaken aan school/werk situatie. (Crombruggen P., persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012)

5.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

Vanuit de Bijzondere Jeugdzorg was er nood aan een gepaste omkadering voor jongeren die niet meer naar school geraken.

Het concept van de netwerken Leerrecht ontstond in de werkgroep dagbesteding van het Platform Bijzondere Jeugdzorg regio Leuven, naar aanleiding van de vraag hoe er kon worden omgegaan met 'schooluitval' van jongeren. Men ervoer een gemeenschappelijke nood aan een gepaste omkadering voor jongeren die om de één of andere reden (tijdelijk) niet meer op de schoolbanken geraakten, terwijl ze toch leerplichtig zijn.

5.4. Doel en doelgroep(en)

Type hulpvraag: drie soorten vragen

- herstellen van de relatie tussen leerling en onderwijs op korte termijn;
- heraansluiting met het reguliere onderwijs;
- alternatief voor regulier onderwijs.

Doel

- leerplichtige jongeren die 'volledig' vastgelopen zijn in onderwijs opnieuw in beweging te brengen en hen terug te laten aansluiten bij de school.

Doelgroep

- minderjarige leerplichtige leerlingen in alle vormen van Nederlandstalig secundair onderwijs bij wie de relatie met de school dermate verstoord of verbroken is dat een herstel niet realiseerbaar lijkt binnen een beperkte termijn van een time-out.

Betrokken personen

- de jongere
- zijn netwerk voor zover dit aanspreekbaar is
- Netwerkbegeleider
- het CLB

A. Type hulpvraag

Een traject kan gestart worden omwille van drie vragen:

1° *Een (her-)onderhandeling met het reguliere onderwijs*, gericht op het herstellen van een werkbare verbinding tussen leerling en onderwijs op korte termijn. Het organiseren van een rondetafelgesprek met alle betrokkenen onder de regie van een neutrale partij (professional Netwerk Leerrecht) kan op zich al nieuwe openingen maken in een problematische communicatie en/of situatie.

- 2° Het activeren van één of meerdere plaatsen van het Netwerk, wanneer de school tijdelijk geen aanbod kan doen ten aanzien van een leerling, dat tijdelijk niet kan geconcretiseerd worden (vb. omdat de jongere eerst een opname op een psychiatrische afdeling nodig heeft). De activering van het Netwerk gebeurt dan in het perspectief van een heraansluiting met het reguliere onderwijs.
- 3° Het activeren van één of meerdere plaatsen van het Netwerk, *als alternatief voor regulier onderwijs*. Het perspectief hier is een langdurig engagement van het Netwerk t.a.v. bepaalde jongeren. (Sprangers, A., 2012)

B. Doel van het initiatief

Het Netwerk Leerrecht stelt zich als primair doel om het leren en de ontwikkeling van leerplichtige jongeren die ‘volledig’ vastgelopen zijn in onderwijs opnieuw in beweging te brengen. Men wil deze jongeren niet opgeven en blijven zoeken hoe ook voor hen het leerrecht kan gevrijwaard blijven. (Leerrecht Regio Brussel, 2012)

C. Doelgroep

De doelgroep van de Netwerken Leerrecht bestaat uit minderjarige leerplichtige leerlingen in alle vormen van Nederlandstalig secundair onderwijs bij wie de relatie met de school dermate verstoord of verbroken is dat een herstel niet realiseerbaar lijkt binnen een beperkte termijn van een time-out ofwel dit niet wenselijk wordt geacht.

Wie die jongeren vervolgens zijn, waar ze verblijven – bijv. thuis of in een voorziening Bijzondere Jeugdzorg of Vlaams agentschap voor personen met een handicap - uit welk schooltype ze komen en waarom precies regulier onderwijs niet lukt, zijn geen parameters om in het project te kunnen stappen. Dit impliceert dat een breed profiel van jongeren en problematieken in de Netwerken instromen. Enige voorwaarde is dat er een minimale motivatie bij de jongere aanwezig moet zijn om een alternatief traject te willen lopen. De ervaring leert dat de rondetafels op zich al motiverend werken. (Leerrecht Regio Brussel, 2012)

D. Betrokken personen

De Netwerken leerrecht gaan voor de jongeren op zoek naar een werkplek en doen hiervoor beroep op de gemeenschap. Het is een bewuste keuze om antwoorden te zoeken *buiten* de traditionele hulpverleningscontext. De netwerken zoeken naar leer- en werkplekken voor deze jongeren die maximaal in de samenleving zijn ingebed. Afhankelijk van het traject dat de jongere loopt, kan er worden samengewerkt met verschillende organisaties, gaande van zorgboerderijen, dagbestedingsprojecten, tot bedrijven en privé-personen.

Niet alleen de jongere en zijn ouder(s) worden betrokken, maar vanaf dag één tracht de leerrechtbegeleider het netwerk rondom de jongere aan te spreken, te activeren en hen maximaal bij het traject te betrekken. Via ronde tafels tracht de leerrechtbegeleider de verschillende leefwerelden

van de jongeren (school, thuis, ...) met elkaar in contact te brengen. Een breed netwerk is een belangrijke ondersteunende factor. Daarom is het inschakelen van het netwerk een streefdoel maar geen noodzaak om met Netwerk leerrecht te starten. (Sprangers, A.,2012)

Per definitie wordt er intensief samengewerkt met de CLB-medewerker en de school van de jongere (wanneer er nog een school betrokken is).

5.5. Verloop van het proces

Toegankelijkheid

Een vraag kan ingeleid worden door leerlingen, ouders, opvoeders, school als het CLB. CLB (van de laatste school) wordt steeds betrokken en is voor het grootste deel ook de aanmelder.

Duur

Aan de begeleiding van Netwerk leerrecht is niet direct een vaste periode vooropgesteld. Het traject kan lopen tot het einde van de leerplicht.

Proces

- Aanmelding gebeurt via het CLB.
- Elk leerrechttraject start met een ronde tafel, met betrokkenen die een inbreng kunnen doen over de leer- en onderwijssituatie van de jongere. Gezamenlijke doelstellingen worden geformuleerd.
- Medewerker van leerrecht begeleidt de jongeren naar een leer/werk plek
- Na 6 weken wordt het forum (de ronde tafel) samengebracht voor een tussentijdse evaluatie.
- Het traject wordt afgerond met een afsluitende rondetafel waaraan alle betrokkenen deelnemen.

Begeleiding

De leerrechtbegeleider als facilitator

A. Toegankelijkheid

Een vraag aan het netwerk kan ingeleid worden door de leerlingen, ouders, opvoedingsverantwoordelijken, scholen, CLB- medewerkers.

De aanmelding bij Leerrecht gebeurt meestal via het CLB, dat verbonden is aan de school waarin deze jongere 'vastloopt'. Occasioneel gebeurt de inschrijving ook door derden (vb. voorziening, consulenten Jeugdrechtbank of Comité Bijzondere Jeugdzorg). De CLB-medewerker is cruciaal in dit proces gezien het zo goed als altijd over schooluitval gaat en het CLB de eindverantwoordelijkheid heeft in het onderwijsproces van de jongeren. Als een jongere niet is ingeschreven in een school, dan is het CLB van

de laatste school van inschrijving bevoegd. Ook als de jongere gedurende langere tijd uit het blikveld is verdwenen van de school waarin deze is ingeschreven, wordt het CLB bij de aanmelding betrokken. (Leerrecht Regio Brussel, 2012)

Een aanmelding gebeurt uiteraard in overleg met en instemming van de jongere en de ouders. Een aanmelding bij Leerrecht geeft aanleiding tot het bijeenroepen van een eerste rondetafelgesprek door de Leerrecht-medewerker. Alle betrokkenen worden uitgenodigd. (Leerrecht Regio Brussel, 2012)

B. Duur

Aan de begeleiding van Netwerk leerrecht is niet direct een vaste periode vooropgesteld. Het traject kan lopen tot het einde van de leerplicht. Het project stopt als:

- 1° de jongere en/of de ouders de vraag stellen of het verlangen hebben naar een meer formele scholing of opleiding (school, leercontract..),
- 2° de jongere of de ouders weigeren om zich nog verder in te zetten voor het traject of
- 3° wanneer na herhaaldelijke pogingen geen langduriger engagement op een werk- of leerplek ontstaat.

C. Proces

Aanmelding

In een eerste stap stuurt de CLB-medewerker een aanmeldingsfiche door naar de leerrechtmedewerker. Deze laatste neemt daarop contact met de aanmeldende CLB-medewerker om de aanmelding gedetailleerder te bespreken. Indien de aanmelding via een voorziening komt, neemt de leerrechtmedewerker contact op met het CLB van de laatste school. (Crombruggen, P., persoonlijke communicatie, 16 oktober 2012)

Start met ronde tafel

Wanneer de jongere effectief wordt ingeschreven, wordt hij/zij begeleid bij de keuze van de 'werk-' of 'leerplek' door een professional van Leerrecht, iemand die vertrouwd is met de verschillende werkplekken en een overzicht heeft van de mogelijkheden.

Voor er echter stappen worden gezet m.b.t. de werk- of leerplek start elk leerrechttraject met een ronde tafel, waarop alle betrokkenen worden uitgenodigd die op basis van een mandaat iets te zeggen hebben over de leer- en onderwijssituatie van de jongere. Minstens moeten aanwezig zijn: jongere, ouder(s) en/of opvoedingsverantwoordelijken, CLB en een leerrechtmedewerker. Mogelijk zijn ook aanwezig: leerlingenbegeleider, directeur of klastitularis, hulpverlener(s), familieleden, nog andere relevante derden. Dit gesprek moet idealiter zo snel mogelijk plaatsvinden (liefst binnen de 10 dagen).

Tijdens deze ronde tafel worden gezamenlijk de doelstellingen geformuleerd waarrond zal worden gewerkt. Uiteraard kunnen deze in de loop van de uitvoering ook altijd worden bijgesteld.

Daarnaast is het een forum waarop ieders perspectieven, belevingen, begrenzings en betekenisverleningen voor elkaar bespreekbaar en indien nodig genuanceerd kunnen worden.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Met de doelstellingen uit de rondetafel gaan de Leerrechtmedewerker en de jongere samen op zoek naar een leerwerkplek. Aangezien het op maat werken hier een cruciaal werkingsprincipe is, wordt zorgvuldig bekeken of een geschikte leerplaats in de pool aanwezig is, dan wel dat nieuwe contacten dienen te worden gezocht en gelegd. Uitgangspunt in deze zoektocht is datgene waarvoor de jongere zich nog kan en wil engageren. Op elk moment staat de jongere centraal. Zoeken naar een traject dat maximaal aansluit op zijn noden is de focus van elk Leerrechttraject.

Zodra een geschikte leerplek is gevonden, wordt zo snel mogelijk een gesprek gepland met de verschillende betrokkenen (jongere, werkplekbegeleider, Leerrechtmedewerker). Een dergelijk afstemmingsgesprek is cruciaal want het zorgt voor de figuurlijke 'KLIK' tussen alle partijen. Het Leerrechttraject heeft nu haar startblokken verlaten.

De Leerrechtmedewerker streeft hierbij voltijdse dagbesteding na, uiteraard rekening houdend met de mogelijkheden van de jongere en de beschikbaarheid van de leerplekken. Bij de start wordt een engagementsverklaring met alle betrokkenen en de jongere zelf opgemaakt. De jongere kan steeds terug naar school als het kan.

Tussentijdse evaluaties

De evolutie van de jongere op deze plek wordt opgevolgd (door bezoeken, telefoontjes, mails, rondetafels, ...), waardoor het mogelijk wordt om in te gaan op bepaalde noden en vragen (van de jongere, van de ouders, van de begeleider, ...) en de jongere ook te laten doorstromen van de ene plek naar de andere of ze te combineren. Na +/- 6 weken -of bij problemen of vragen ook sneller- wordt het forum "de ronde tafel" samengebracht voor de tussentijdse evaluatie.

De rondetafel is tevens een plaats om het positieve gedrag van de jongere in de verf te zetten, om eventuele minder positieve gedragingen te bespreken en de consequenties hiervan op de werkplek te benoemen en te zoeken naar oplossingen, om nogmaals toe te lichten wat er van de jongere op de werkplek wordt verwacht, ...

Aangezien één van de doelen van elk leertraject is om te trachten de jongere opnieuw aan het reguliere school- of arbeidscircuit aan te haken, wordt dit op de tussentijdse evaluaties ook telkens getoetst.

Afsluitende ronde tafel

Het traject wordt afgerond met een afsluitende rondetafel waaraan alle betrokkenen deelnemen. Tijdens dit rondetafelgesprek wordt het 'voorbije traject' alsook het toekomstperspectief met de betrokkenen besproken.

- Noodzakelijke aanwezigen:
 - De jongere
 - De ouders en/of opvoedingsverantwoordelijke
 - De CLB medewerker
 - De school (bij een bestaand schoolperspectief)
- Eventuele aanwezigen:
 - Consulent van Jeugdrechtbank of Comité Voor Bijzonder Jeugdzorg
 - Begeleidende voorziening
 - Andere betrokken hulpverleners

Andere relevante derden

Nazorg

De verdere opvolging – indien het gaat over minderjarige leerplichtige leerlingen – gebeurt door het CLB, waarbij het Netwerk in het kader van de nazorg betrokken kan blijven.

De nazorg is verder beperkt tot een informatief telefonisch contact, nadat de jongere terug in het regulier onderwijs of het arbeidscircuit is opgenomen.

D. Begeleiding

De leerrechtbegeleider als facilitator:

De leerrechtmedewerker is *geen* hulpverlener, maar een neutrale persoon die tracht alle neuzen van alle betrokkenen in dezelfde richting te krijgen en gedurende het gehele traject te houden. Vanuit zijn onpartijdigheid met ondermeer onderwijs en hulpverlening tracht hij de betrokkenen te verbinden opdat de jongere maximaal op zijn vraag het gepaste antwoord krijgt. Hopelijk geraakt de jongere aldus (opnieuw) in beweging en vindt hij (opnieuw) aansluiting met het regulier onderwijs en/of de arbeidsmarkt. (Sprangers A.,2012).

Er is een zeer regelmatige opvolging van het traject. Zo zal Leerrecht:

- nauw samenwerken met het CLB
- start-, tussentijdse- en afsluitende rondetafelgesprekken organiseren
- vanuit de interesses en mogelijkheden van de jongere zoeken naar een passende leerplek
- het traject opvolgen, door heel regelmatig telefonisch contact met de leerplek te hebben
- alle betrokken partijen op de hoogte houden
- regelmatig een herintrede in het onderwijs of het arbeidscircuit afoetsen en eventueel kennismakinggesprekken organiseren en bijwonen

E. Methodische kenmerken

OP MAAT VAN DE JONGERE:

Op elk moment staat de jongere centraal. De focus van elk leertraject ligt bij het zoeken naar een traject dat maximaal aansluit op de noden van de jongere. De jongere moet ook zelf in actie komen. De leerrechtbegeleider kan hier enkel ondersteunen.

COMMUNITY-BASED:

Dit slaat op twee invalshoeken.

Eenzijds het creëren van een leer- of werkplek in de gemeenschap: laagdrempelig, met lage verwachtingen van de 'werkgever', dichtbij en met haalbare opdrachten.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Anderzijds slaat dit ook op het engagement van de leerrechtbegeleider om vanaf dag één de jongere en zijn context warm te maken om mee in dit verhaal te stappen. Het netwerk wordt geëngageerd zodat zij mee de jongere motiveren in zijn traject en eventueel nadien ook beschikbaar blijven om hem in zijn verdere school – of werkloopbaan te steunen.

PARTICIPATIEF:

Participatie van de jongere aan zijn traject staat op de voorgrond. Dit start met een ronde tafel waarop de jongere wordt beluisterd en centraal wordt gesteld. Ook in het verdere traject heeft de jongere het heft in handen en tekent hij zijn eigen traject zelf uit. De leerrechtbegeleider begeleidt hem hierbij.

De rondetafels zijn een belangrijk werkinstrument om participatief en responsabiliserend te werken. Enkel wanneer iedereen die betrokken is op een open en transparante manier kan zeggen wat hem aanbelangt, bezighoudt, bezorgd maakt in de situatie van de jongere, ... kan men pas onderzoeken wat mogelijk is om terug beweging te krijgen in de situatie.

CONTEXTUEEL

Basisvisie is dat jongeren deel uitmaken van een context. Wanneer een jongere opnieuw in beweging wordt gebracht, dan heeft dit een weerslag op zijn context. Maar evenzeer vice versa, de context van de jongere kan een belangrijke hulpbron zijn om hem opnieuw stappen te doen zetten. Vandaar de keuze om vanaf de eerste ronde tafel iedereen uit de omgeving van de jongere uit te nodigen en betrokken te houden. De context van de jongere kunnen de ouders zijn, maar ook andere familieleden, een goede buur, de voetbaltrainer, (Sprangers, A.,2012)

5.6. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

Jongeren moeten vrijwillig deelnemen aan de begeleiding. Zij moeten zelf tot actie willen overgaan.

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

Het CLB moet betrokken worden in het proces.

Bij voorkeur is de jongere ingeschreven in een school maar op zich is dit geen uitsluitingcriteria.

5.7. Toepassing

De netwerken leerrecht zijn actief in Leuven en Vlaams Brabant.

Tijdens het schooljaar 2010-2011 kregen de drie Netwerken samen ongeveer 247 aanmeldingen, die tot een 140-tal effectieve leerrechttrajecten aanleiding gaven.

5.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing van de methode

De drie Netwerken Leerrechten zijn elk ingebed in een intersectoraal samengestelde stuurgroep, die gemiddeld tweemaandelijks samenkomt en het leerrechtconcept (verder) opvolgt, inspireert, bijstuurt, evalueert.

Daarnaast komen de coördinatoren en leerrechtbegeleiders van de drie netwerken ook regelmatig samen en bespreken casussen, leggen knelpunten bloot en wisselen ervaringen uit, zodat er steeds meer overeenstemming komt in visie en aanpak over de Netwerken heen. (Sprangers A.,2012)

Wetenschappelijke ondersteuning – wetenschappelijk onderzoek

Een grondig zicht op de effecten, zeker ook op lange(re) termijn, is tot op heden slechts beperkt aanwezig. Er is enkel een beperkt follow-up onderzoek, zeer recent uitgevoerd in de regio Leuven. (Sprangers A.,2012)

5.9. Literatuur

Eindverslag netwerk leerrecht Brussel 2011 – 2012; 2012; Netwerk leerrecht Brussel.

Sprangers, A.(2012), *Formulier voor Prijs Jeugdzorg*. Dag van de Jeugdzorg, 13 september 2012, Brussel.

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

6. 'Netwerkgroepen' / Persoonlijke Toekomstplanning

Persoonlijke toekomstplanning is een planningsproces waarbij een persoon met een ondersteuningsnood samen met enkele mensen uit zijn of haar netwerk regelmatig samenkomt om na te denken, te praten en actie te ondernemen. De thema's die hier aan bod kunnen komen, zijn heel divers, maar hebben allemaal betrekking op het verbeteren van de levenskwaliteit van de centrale persoon.

6.1. Oorsprong van het project

Persoonlijke toekomst planning is een vorm van Person-Centered Planning dat in de jaren 80 ontstond in de VS en Canada bij lerende gemeenschappen. Zij baseerden zich hiervoor op methoden ontwikkeld in de bedrijfswereld. Zij zochten naar betere zorg en kwaliteit voor mensen met een beperking.

In Vlaanderen werd Persoonlijke Toekomst Planning opgestart vanuit een expertisecentrum aan de UGent en sinds 2006 verder uitgebouwd door vzw Plan.

Persoonlijke Toekomstplanning (PTP) ontstond in de jaren '70 in de Verenigde Staten (Person Centered Planning) binnen de bedrijfswereld waar managers op zoek waren naar een manier om een succesvolle carrière te combineren met kwaliteitsvol persoonlijk leven. Bepaalde methoden afkomstig uit deze bedrijfswereld werden in de jaren 80 opgenomen door lerende gemeenschappen die bezig waren met kwaliteit van zorg. Mensen als John O'Brien, Michael Smull en Helen Sanderson ontwierpen PTP en richtten zich hierbij specifiek naar mensen met een ondersteuningsnood: mensen met een handicap, langdurig zieken, bejaarden, mensen met dementie, ... Zij zochten uit hoe de zorg voor mensen met een beperking anders kon worden ingevuld, vertrekkend vanuit de integratiegedachte en strevend naar een betere kwaliteit van leven voor mensen met een beperking. Deze lerende gemeenschappen gingen na hoe (residentiële) dienstverlening het leven van mensen met een beperking beïnvloedde. Het bood een forum voor discussie rond de vraag hoe kwaliteit van zorg en kwaliteit van leven kon worden gerealiseerd en men ging aan de slag met nieuwe methoden en strategieën om de theorie om te zetten in de praktijk. Eén van de resultaten van deze zoektocht was de ontwikkeling van Person Centered Planning.

Persoonlijke Toekomst Planning (PTP) is een vorm van Person-Centered Planning die in Vlaanderen in een eerste periode werd opgestart vanuit een project(expertisecentrum), verbonden aan de UGent.

Na deze projectfase werd het ideeëngoed verder uitgebouwd vanuit PLAN vzw, mede dankzij allerlei tijdelijke projectsubsidies, in hoofdzaak vanuit het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap. Er liepen echter ook al projecten in samenwerking met ouderenzorg, centra algemeen welzijnswerk en CKG. De voorbije jaren werden vooral processen opgestart binnen de brede sector van personen met

een handicap: mensen met verstandelijke beperkingen, autismespectrumstoornissen, NAH, motorische beperkingen, emotionele en gedragsproblemen, ...

6.2. Theoretisch kader en visie

De strategie kadert in het **burgerschapmodel en binnen een visie van inclusie**.
Netwerkontwikkeling en Community Building worden steeds belangrijker voor de werking .

De strategie kadert in het burgerschapsmodel. Dit denkkader vertrekt van een mensbeeld waarin iedereen (met of zonder handicap) het recht heeft op een kwaliteitsvol leven in de samenleving. In dit model heeft het sociaal netwerk een centrale rol: het zijn zij die de centrale persoon mee ondersteunen in de realisatie van zijn of haar wensen en verwachtingen.

Kenmerken van het burgerschapsmodel zijn volwaardig burgerschap, keuze en controle, kwaliteit van het bestaan, ondersteuning, integratie en pro-actief werken.

Volwaardig burgerschap valt samen met de visie van inclusie. Men stelt dat mensen met een beperking niet moeten geïntegreerd worden in de samenleving, maar er per definitie deel van uitmaken. Ze moeten volwaardig kunnen deelnemen aan alle aspecten van de samenleving en er op hun manier een waardevolle bijdrage aan kunnen leveren.

Het burgerschapsmodel sluit aan bij het empowerment paradigma met krachtenperspectief en relatie als fundament.

Netwerkontwikkeling en Community Building worden steeds belangrijker voor de werking. (Boone, M. en Vandelanotte, G. 2011)

Methodische kaders (Boone, M. en Vandelanotte, G., 2011)

Person Centred Planning is een geheel van strategieën die een aantal gemeenschappelijke kenmerken hebben en eenzelfde doel voor ogen hebben:

- het centraal stellen van de persoon met een ondersteuningsnood (en niet zijn diagnostische labels);
- het actief zoeken naar talenten en capaciteiten van een persoon;
- het versterken van de stem van de persoon (empowerment);
- het zoeken naar taal en symbolen die door alle deelnemers begrepen kunnen worden ;
- het betrekken van het sociale netwerk.

6.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

Met de beleidsnota 'Perspectief 2020'. Nieuwe ondersteuning voor personen met een handicap' van Vlaams minister van Welzijn, volksgezondheid en gezin Jo Vandeurzen trekt de overheid de kaart van een vraaggestuurd beleid en vermaatschappelijking van de zorg. PLAN zet zich sinds de oprichting in

2003 in op de realisatie van het zorgend burgerschap en de vermaatschappelijking van de zorg. (Boone, M. en Vandelanotte, G. 2011)

6.4. Doel en doelgroep(en)

Type hulpvraag

- Iedereen die om welke reden dan ook in slechte papieren zit en een plan wil maken voor zijn toekomst en daar anderen bij wil bij betrekken

Doel

- Doel is de persoon met een ondersteuningsnood sterker maken door hun netwerk te activeren en te ontwikkelen en hen zo de controle over het eigen leven te laten behouden.

Doelgroep

- Mensen met een ondersteuningsnood in brede zin van het woord

Betrokken personen/diensten

- Een PLAN-medewerker en vrijwilliger
- Een groep van mensen die een goede band hebben met de centrale persoon
- Aandacht voor het betrekken van een bredere ondersteuningskring en de samenleving algemeen.

A. Type hulpvraag

Vragen van mensen met een ondersteuningsnood, de wens tot verandering en de bereidheid om hiervoor mensen uit de familie- en/of vriendenkring en de buurt te betrekken.

Mensen starten met een proces omdat

- ze op hun eigen tempo en vanuit hun eigen 'zijn' willen nadenken over hun leven of dat van hun kind, familielid of vriend.
- Ze ervan overtuigd zijn dat de uitbouw van een eigen leven meer kans op slagen heeft als dit gedragen wordt door mensen die hen dierbaar zijn en hen onvoorwaardelijk steunen, zeker als men ten gevolge van een handicap, ziekte, ... allerlei beperkingen ervaart.
- Ze overtuigd zijn van de meerwaarde van een inclusieve samenleving maar tegelijk beseffen dat dit niet haalbaar is zonder de steun van mensen die er ook voor willen gaan.

Voorwaarde is dat er een drive zit bij de centrale persoon voor deze aanpak, dat zij er zelf willen over nadenken – geforceerd door een professionele hulpverlener lukt het vaak niet, dan dooft het uit.

B. Doel

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Doel is de betrokken persoon controle over het eigen leven te laten behouden als deze in situaties komt waarin men meer dan gewone ondersteuning nodig heeft. Met PTP wil men werken aan autonomie in verbondenheid en evolueren naar de minst ingrijpende zorg.

Samen met de persoon met een ondersteuningsnood en zijn netwerk wil men voorwaarden scheppen zodanig dat de persoon een duidelijk zicht krijgt op zijn of haar levensplan. Hiertoe worden de bronnen bij individu en omgeving gemobiliseerd.

C. Doelgroep

Volgens de oorspronkelijke methode: voor mensen met een ondersteuningsnood: mensen met een handicap, langdurig zieken, bejaarden, mensen met dementie, enz.

Volgens Plan vzw: het opstarten van een netwerkgroep kan voor iedereen, ongeacht leeftijd, aard of ernst van de ondersteuningsnood of woonplaats. Het kan gaan om jongeren of mensen met een handicap die een transitie uit een voorziening willen maken, die met minder professionele zorg verder willen. Maar PTP kan ook ingeschakeld worden op alle momenten in het leven dat het minder goed gaat, dat men iets ernstig meemaakt waardoor het risico bestaat dat het netwerk ondermijnd wordt en professionals het overnemen.

Het gaat veelal om mensen die langdurig ondersteuning nodig hebben.

D. Betrokken personen

- een groep van mensen die een goede band hebben met de centrale persoon en die tijd willen investeren in de zoektocht naar nieuwe mogelijkheden. Het gaat om mensen die belangrijk zijn voor de centrale persoon zoals ouders, broers en zussen, andere familieleden, vrienden, kennissen, burens en eventueel professionelen die zich vrijwillig en op lange termijn engageren.
- De groepssamenstelling is cruciaal
 - belang van heterogeniteit in netwerk
 - zo snel mogelijk naar verruiming, zonder te bruskeren,
 - ook proberen om statusverhogend te werken
- Een PLAN-medewerker en vrijwilliger. De vrijwilligers moeten goede groeps werkers zijn (het zijn geen methodetoepassers)

In de voorbije jaren is er een evolutie merkbaar binnen de werking van PLAN, uiteraard nog steeds binnen het raamwerk van de hierboven geschetste principes.

Bij de start lag het accent sterk op het opstarten van processen bij mensen met handicap, die transitie wilde maken naar autonoom leven. Hierbij stond in eerste instantie de strategie van persoonlijke toekomstplanning centraal waarbij de focus lag op het vormen van een groep van familieleden, vrienden, kennissen en het samen met de centrale figuur actie ondernemen.

Gaande weg is hierin een verruiming en verdieping opgestreden :

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

- Enerzijds wordt er vandaag de dag niet louter met de strategie van persoonlijke toekomstplanning gewerkt maar worden soms ook andere person centered strategieën als PATH en MAPS toegepast. Door de verruiming van de doelgroep zijn soms andere methoden en strategieën nodig om de persoon om wie het gaat centraal te stellen
- Anderzijds is het belang van het netwerk en het groepsproces in de loop der jaren steeds groter geworden en meer op de voorgrond getreden en dit vertaalt zich ook in de concrete werking op 2 manieren :
 - o het gaat niet louter om het opstellen van een persoonlijk plan van de centrale persoon : de kern ligt meer en meer bij het groepsproces dat op gang gebracht wordt en de kracht van die groep in het realiseren van kwaliteit van leven voor de centrale persoon. Zo wordt er nu veel meer dan vroeger tijd gestoken in het leren kennen van de groepsleden (hun opleiding, werksituatie, interesses, talenten...) en krijgen de netwerkleiden een veel actievere rol – de focus ligt nu meer op het versterken van de groep, inzetten op groepsproces – waarbij de plan-medewerker meer een groepswerker wordt die het hele proces faciliteert zonder hierin zelf een centrale rol te spelen. De person centered strategieën zijn in dit alles een middel, maar niet het doel. Persoonlijke Toekomstplanning wordt op deze manier meer ingevuld als een geheel van krachtige, inzetbare technieken, instrumenten – die je gepast en op maat moet inzetten in het groepsproces : er is een accentverschuiving naar dieper gaan met netwerkgroepen (als instrument van kracht), vandaar ook de keuze van PLAN om te spreken over ‘netwerkgroepen’ ipv ‘persoonlijke toekomstplanning’
 - o Door de uitbreiding van de doelgroep werd PLAN de voorbije jaren nog meer geconfronteerd met mensen die maar een uiterst beperkt netwerk hebben en ook vaak helemaal niet ingebed zijn in hun lokale gemeenschap. Dit zorgde voor een evolutie naar nog meer ‘community based’- werken, het op zoek gaan naar krachtbronnen in de buurt via het betrekken van burgers, via het activeren van talenten, ... Dit heeft ook zijn implicaties op het zoeken van planmedewerkers en netwerkleiden (zie infra).

6.5. Verloop van het proces

Toegankelijkheid

Iedereen mag en kan aanmelden

Duur

Netwerkgroepen worden wel bij voorkeur ingezet op lange termijn, ze overstijgen een loutere ondersteuningsvraag maar zijn gekoppeld aan het leven van mensen, en kunnen dan ook samenkomen zolang de centrale persoon en zijn groep dit zinvol vinden.

Proces

Na de kennismaking en de samenstelling netwerkgroep komt de fase van de groepsvorming en het zicht krijgen op wie de centrale persoon is en tenslotte de actiefase, opvolging en indien nodig opnieuw aan de slag gaan met nieuwe vragen en wensen.

De begeleiding

Proces wordt ondersteund door twee facilitatoren: een betaalde medewerker van P.L.A.N. vzw en een vrijwilliger uit de buurt die een opleiding volgde.

Rol van de hulpverlener

In principe geen professionele hulpverlener betrokken, maar dit kan uiteraard als de centrale persoon dit wenst. Belangrijk hierbij is goed duidelijk te maken of de professionele hulpverlener dit engagement opneemt ten persoonlijke titel of vanuit zijn functie/opdracht.

A. Toegankelijkheid

Iedereen mag en kan aanmelden.

Op dit moment is er een grote instroom via hulpverleners en organisaties/diensten uit gehandicaptenzorg aangezien de werking ook door dit agentschap wordt gesubsidieerd.

Vaak wordt de dienst ook rechtstreeks door mensen aangesproken die Plan reeds kennen (mond aan mond reclame, als reactie op een lezing....)

B. Duur

Netwerkgroepen komen samen zolang alle aanwezigen hier een meerwaarde in zien. Netwerkgroepen worden bij voorkeur ingezet op lange termijn, ze overstijgen een loutere ondersteuningsvraag maar zijn gekoppeld aan het leven van mensen, en kunnen dan ook samenkomen zolang de centrale persoon en zijn groep dit zinvol vinden. Uit ervaring blijkt dat hoe langer een groep samenkomt, hoe sterker hij wordt en hoe meer hij effectief een middel en terugvalbasis wordt voor mensen met een ondersteuningsnood om zijn of haar eigen leven te blijven uitbouwen en vorm geven.

De frequentie waarmee zo'n groep samenkomt kan sterk verschillen en wordt bepaald door de centrale persoon en de betrokken familieleden en vrienden. Meestal wordt er bij de start elke 4 à 6 weken samengekomen, eens de groep draait daalt die frequentie naar elke 3 à 4 maanden.

C. Proces

Elk proces van persoonlijke toekomstplanning is uniek omdat elke centrale persoon anders is, hij of zij andere wensen heeft en een eigen netwerk van familie en vrienden heeft. Er is wel een handleiding voor vrijwilligers, waarin een stappenplan staat uitgewerkt.

Stap 1 : de kennismaking en de vorming van een netwerkgroep of steungroep.

Als mensen beslissen om met een netwerkgroep van start te gaan wordt begonnen met het zoeken van mensen die zich willen engageren om deel uit te maken van het groepje rond de persoon : de netwerkgroep. Belangrijk is dat mensen hierbij hun eigen tempo kunnen volgen en dat P.L.A.N. vzw indien gewenst, mee ondersteuning biedt bij het contacteren van mensen, het meer uitleg geven, mensen motiveren tot zelfs het op zoek gaan naar nieuwe mensen.

Daarnaast wordt er in deze eerste fase ook op zoek gegaan naar een vrijwillige planmedewerker die dit éne proces mee wil ondersteunen. (zie infra).

Stap 2. Oriëntatie, situering

Bij het begin van een nieuw proces wordt met de hele groep stilgestaan bij de vraag waarom men aanwezig is.

Stap 3. Opbouw van vertrouwen

Na de oriëntatiefase ligt het accent op verdere kennismaking en het opbouwen van vertrouwen in de Netwerkgroep.

Stap 4. Op weg naar het doel

In deze fase van het proces ligt de klemtoon op de inhoud en de doelen waarrond de groep samenkomt. De 3 te onderscheiden fasen in deze stap zijn :

Wie is de centrale persoon: het opbouwen van een genuanceerd beeld van de centrale persoon dat respect en gelijkwaardigheid uitstraalt.

De gedeelde droom

Doordat een groep aan het werk is groeien automatisch ideeën over het acties, over wensen, dromen, over wat er kan en zal bereikt worden. In deze manier van werken wordt tijd genomen om te komen tot een gedeeld toekomstperspectief.

Doelen formuleren

Het hebben van duidelijke, concrete doelen is een kenmerk van een goed draaiende groep. Doelen formuleren houdt in dat er elementen uit het gedeelde toekomstperspectief vertaald worden in specifieke, meetbare en uitvoerbare stappen.

Stap 5. Engagement

Op het moment dat doelen duidelijk worden en informatie verzameld en uitgewisseld, komt een groep op een echt kantelmoment, er moeten namelijk beslissingen genomen worden, bronnen aangesproken en afspraken gemaakt.

Stap 6. Implementatie

In deze fase wordt het plan uitgevoerd:er gebeurt van alles, er moeten onverwachte problemen opgelost worden die zich voordoen tijdens de uitvoering, ...

Stap 7. Leveren van kwaliteit

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

Groepen die er in slagen de spontaniteit en flexibiliteit te bewaren die ze hadden bij de start zijn goed bezig en leveren kwaliteit. De belangrijkste opdracht in deze fase is de uitdaging om dit alles te blijven behouden.

Stap 8. Herbronning

Netwerkgroepen komen in deze stap op het moment dat ze een groot project of actieplan hebben afgewerkt, of als de groepssamenstelling drastisch veranderd. Veranderingen vragen nieuwe antwoorden. De blijvende kracht van een groep wordt gerealiseerd door een blijvende betrokkenheid van de groepsleden, een steeds hernieuwd engagement mbt de visie en het doel dat gesteld wordt en door voldoende tijd te voorzien voor feedback en evaluatie.

In netwerkgroepen waar de motivatie en drive aan het afbrokkelen is, is het noodzakelijk tijd te nemen om iedereen terug aan boord te krijgen. Wanneer groepen al voor langere tijd samen zijn is het goed mogelijk dat mensen de redenen uit het oog verliezen die hen in oorsprong samen bracht. Terugkeren naar het begin kan op die manier energie geven voor de toekomst.

D. De begeleiding

Netwerkgroepen zijn **procesgerichte groepen**. De begeleiding of ondersteuning van deze groepen is in handen van een planmedewerker, die vooral een rol heeft tav het groepsproces. Planmedewerkers hebben geen macht over de inhoud, maar staan louter ten dienste van de groep en het groepsproces, waarbij het accent ligt op het leren samenwerken, op het opbouwen van een gemeenschappelijke geschiedenis.

PLAN kiest er heel bewust voor om deze planmedewerkers te rekruteren in de samenleving : planmedewerkers zijn dan ook onbezoldigde geëngageerde mensen, die bereid zijn voor één groep bij hen in de buurt de rol van procesbegeleider op te nemen.

Door te werken met gewone burgers krijg je veel meer garanties dat het natuurlijke ritme van een groep gevolgd kan worden, net omdat zij niet afhankelijk zijn van begeleidingsperiodes, aantallen, ...

Een onbezoldigde PLAN medewerker biedt ondersteuning op vlak van:

- samenstellen en uitnodigen van mensen om een groep te vormen
- het begeleiden van de groep in het leren kennen van de centrale persoon en het ontdekken van zijn of haar dromen
- het ondersteunen van het groepsproces, het zoeken naar oplossingen
- het bewaken van de manier van communicatie en interactie
- de verslaggeving (die meestal gebeurt via flappen die bij de centrale figuur blijven).

Om de kwaliteit van de ondersteuning door de planmedewerkers te bewaken is er door PLAN een intervisiesysteem uitgewerkt. In de eerste plaats wordt elk nieuw proces opgestart in duo : enerzijds een betaalde medewerker van P.L.A.N. vzw (die de methode uitlegt maar zich verder zoveel mogelijk op de achtergrond houdt) en anderzijds een vrijwilliger uit de buurt die een opleiding volgde en dus geschoold is in het ondersteunen van groepsprocessen. De bezoldigde kracht biedt veiligheid en ondersteuning (op de achtergrond) door bv. de verslaggeving te verzorgen (flappen tekenen). De vrijwilliger begeleidt de groep en voert het gesprek. Van zodra de planmedewerker zich sterk genoeg voelt om de groep te

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

ondersteunen, trekt de onbezoldigde kracht zich terug. Hij volgt de groep op vanop afstand (via intervisie en telefonische contacten met de vrijwilliger). De vrijwillige facilitator heeft dan volledig het 'roer' in handen en ondersteunt de groep verder. Bij vragen kan men uiteraard altijd terugvallen op de PLAN-medewerker.

Daarnaast bestaat er een systeem van leergroepen, intervisie, persoonlijke coaching zodat om alle vrijwilligers, ... te ondersteunen in hun job.

E. Rol van de hulpverlener

In veel groepen is geen professionele hulpverlener betrokken. Als een professionele hulpverlener op vraag van de centrale persoon toch wenst deel te nemen, wordt hem gevraagd of hij dat uit persoonlijk engagement of betaald doet. Daar moet duidelijkheid over bestaan. Als betaalde kracht, blijft er een machtsrelatie en andere belangen meespelen. Soms participeren ze ook tijdelijk als brugfiguur, omdat ze éenige houvast zijn voor het gezin.

F. Methodische kenmerken

Welke methodische kenmerken zien we terugkomen in de werking?

VRAAGGERICHT

Vraaggestuurd ondersteuningsmodel

Centrale figuur aan het stuur – bepalend wat is nodig, wat verhoogt de levenskwaliteit?

OUTREACHEND

Bij centrale figuur thuis, met mensen uit zijn buurt, persoonlijk netwerk

CONTEXTGERICHT

Appel op de krachten in de omgeving, op het (verruimde) netwerk

AANKLAMPEND

Als de goesting van de centrale figuur aanwezig blijkt om het te proberen, wordt alles uit de kast gehaald om het te doen slagen. De facilitator zal aanklampend werken naar de netwerkleden (vanuit een betrokkenheid, respect, erkennen van de persoon). Hij zal de groep verzorgen en zoeken naar gepaste manieren om participatie mogelijk te maken.

KRACHTGERICHT WERKEN

- positieve krachtgerichte interventies: inzet van krachtgerichte methoden in de analysefase
- Werken in partnerschap – versterkend, autonomieverhogend, mobilisatie van krachten bij persoon en zijn omgeving

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

- Gelijkwaardigheid: er wordt gewerkt op maat en ritme van de centrale figuur. Hij/zij is gastvrouw/-heer. De centrale figuur is aanstuurder, laat de groep initiatieven laten nemen. Gelijkwaardigheid in groep is het basisprincipe.

VERBINDEND WERKEN

Naar de jongere/ naar het netwerk/naar de omgeving/ naar gepaste hulpverlening

6.6. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

Tot op dit moment geldt de volgende regeling : de cliënt betaalt –indien dit haalbaar is- max 100 euro per jaar als er minstens 4 bijeenkomsten geweest zijn (groepen die slechts 1 keer samenkwamen betalen 25 EUR). Met deze eigen bijdrage wordt de vrijwilligersvergoeding van de planmedewerker betaald. De werkings- en personeelskosten van PLAN zelf worden op dit moment gesubsidieerd via o.a. een projectsubsidie van het VAPH.

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

Er worden enkel netwerkgroepen opgestart bij mensen die niet binnen een residentiële setting verblijven (tenzij er een intentie is om naar een andere woonvorm te verhuizen natuurlijk).

6.7. Toepassing

Toepassing buiten Vlaanderen

Door John O'Brien als pionier en inspirator – Wieringa (NL) maar werd gecommmercialiseerd - Mc Knight en Plan Canada - uitwisselingen met Engeland, Scotland, Oost-Europees Netwerk

Toepassing in Vlaanderen

In de periode van 1/1/2006 tot 1/12/2010 werden er 472 processen opgestart. Eind december 2010 liepen er 202 actieve processen. Waarvan 70% groepen zijn die gemiddeld 5x op jaarbasis samenkomen en 30% groepen zijn die in de opvolgingsfase zitten (komen minder vaak samen). 72% Van die processen wordt door een vrijwillige planmedewerker opgevolgd.

Voor processen die zonder vrijwillige planmedewerker lopen: als het proces goed loopt, is het aantal samenkomsten beperkt tot 2x/jaar en opvolging gebeurt door de onbezoldigde medewerker. Als het proces nog niet zo goed loopt, blijft men zoeken naar een geschikte vrijwilliger. In een rapport van december 2010 geeft Plan vzw aan dat er 102 onbezoldigde planmedewerkers de processen begeleiden en dat 1220 mensen als ouder, familielid, vriend, kennis, buur ingeschakeld zijn in de verschillende groepen.

Toepassingen door Plan vzw: Vooral volwassenen en kinderen met een handicap; Personen met psychiatrische problemen; een project bij thuislozen binnen CAW's; opstart van een project met gezinnen met jonge kinderen, in begeleiding bij een CKG.

6.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing van de methode

Ondersteuning en kwaliteitsbewaking door PLAN vzw

De vrijwilliger die mee de begeleiding doet, kan een gratis opleiding volgen en wordt gedurende één jaar mee ondersteund door de betaalde medewerker van P.L.A.N. vzw. Voor de opleiding van de vrijwilligers werkt Plan vzw met leergroepen. Ze komen driemaandelijks samen en hebben als doel de kwaliteit van de processen te bewaken en intervisie aan te bieden. Per regio (provincie) is er een bezoldigde planmedewerker die de onbezoldigde coacht.

P.L.A.N. vzw engageert zich om zolang de steungroep verder wil, een bekwame vrijwillige begeleider ter beschikking te stellen. Indien deze na verloop van tijd zijn engagement stopzet, zoekt P.L.A.N. vzw naar een vervanger.

De kwaliteitsbewaking gebeurt door P.L.A.N. vzw : 6 betaalde medewerkers (3,4 VTE)

Wetenschappelijke ondersteuning

- Onderzoek van Barbara Demeyer en Tine Van Regenmortel (2009)
- Lopend onderzoek naar implementatie van de methode in CKG-context

Wetenschappelijke ondersteuning – wetenschappelijk onderzoek

De effecten en resultanten van de toepassing van PTP gedurende de laatste 5 jaar in Vlaanderen werden onderzocht door Demeyer B. en Van Regemortel T (2009) in opdracht van het VAPH.

6.9. Literatuur

Boone, M. en Vandelanotte, G. (2011), *Vermaatschappelijking van de zorg in de praktijk: Persoonlijke toekomstplanning*. Gentbrugge, Plan vzw.

Demeyer, B., & Van Regenmortel, T., (2009) *Iets heel bijzonders. Een verkennende studie naar de effecten van Persoonlijke Toekomstplanning bij personen met een handicap en steungroepleden*. Leuven

O'Brien, J & C. (2000). The origins of Person-Centered Planning. A community of Practice Perspective – vertaald in *'Beter anders, een pleidooi voor persoonlijke toekomstplanning*, p 131-163.

www.inclusion.com

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

7. Signs of Safety

Signs of Safety (SOS) biedt een benaderingswijze voor de hulpverlening wanneer het gaat om onveiligheid van kinderen. Gebruik makend van het netwerk van het gezin wordt in kaart gebracht waar men zich zorgen over maakt en wat de mogelijkheden en krachten van het gezin zijn. Het gezin, ondersteund door het netwerk, toont hoe de kinderen nu en in de toekomst veilig zijn en hoe voorkomen wordt dat zij opnieuw het slachtoffer worden van kindermishandeling, misbruik, verwaarlozing of getuige zijn van huiselijk geweld. (www.signsofsafety.nl)

7.1. Oorsprong van het project

Signs of Safety werd ontwikkeld binnen de jeugdbescherming in West-Australië. In Nederland werd de methode aangevuld met visies uit Signs of Wellbeing een methode gebaseerd op de praktijk in Groot Brittannië. Vanuit Nederland is de methode naar België overgebracht.

De Signs of Safety-benadering is een oplossingsgerichte methode die door twee sociaal werker, Andrew Turnell en Steve Edwards (2009), in de jaren '90 in West – Australië werd ontwikkeld. Signs of Safety-benadering is gegroeid vanuit de praktijk van werkers binnen de jeugdbescherming. “Het is een benadering die vooral ‘practicebased’ ontwikkeld is, en nog steeds ontwikkeld wordt”.

Begin 2000 werden medewerkers uit de jeugdzorg en kinderbescherming in Nederland gevormd in de methode. Vanuit de thuisbegeleiding werd de methode verder ontwikkeld en aangevuld met visies vanuit Signs of Wellbeing, een benaderingswijze gebaseerd op de praktijk in Groot Brittannië. Deze laatste wordt ingezet wanneer er zorgen zijn over het welzijn van kinderen. De methode heeft vele raakvlakken met Signs of Safety en maakt gebruik van dezelfde basisvisie en houdingsaspecten. (Van Eetvelde I, persoonlijke communicatie, 19 november 2012)

Om tegemoet te komen aan de verwachtingen van de strategische planning, cfr “Het Globaal Plan in Perspectief!”, zochten verscheidene voorzieningen ondermeer inspiratie in Nederland. Ze kwamen er in contact met SOS. Vanaf 2009 werden vanuit Nederland een aantal Vlaamse begeleiders opgeleid. Vanaf dan behoorde SOS tot een mogelijke benaderingswijze in een aantal voorzieningen van de Bijzondere Jeugdzorg. De methode werd verder ontwikkeld o.a. binnen de thuisbegeleiding.

Vanaf 2010 wordt SOS door IJH voor het eerst in Vlaanderen op ruimere schaal geïntroduceerd.

In 2011 start een opleiding SOS aan alle consultants van CBJ en SDJ in de regio's Antwerpen en Vlaams Brabant en Brussel, in Limburg loopt de introductie meer geleidelijk. In juni 2012 wordt deze methode voor geschoven als de voorkeursmethode voor consultants. (Van Eetvelde I, persoonlijke communicatie, 19 november 2012)

7.2. Theoretisch kader en visie

De methode is gebaseerd op het oplossingsgericht werken.

Men vertrekt vanuit de samenwerking tussen cliënt en hulpverlener. En draagt bij tot emancipatie van de cliënt door de verantwoordelijkheid voor de oplossing meer bij hem en zijn netwerk te leggen. De verontrusting, onveiligheid wordt concreet benoemd.

Turnell & Edwards (2009) baseerden hun methode op de 'Kortdurende oplossingsgerichte Therapie' (KOT) van de Shazer. Deze psychotherapie legt de nadruk op het bouwen aan oplossingen in tegenstelling tot het oplossen van problemen. Inzichten in de ontstaansgeschiedenis van het probleem zijn niet (altijd) nodig. Turnell & Edwards ontwikkelden een methode die speciaal afgestemd was op de praktijk van de jeugdhulpverlening. Ze specificerden de oplossingsgerichte vraagstelling om tot een veiligheidbevorderende en oplossingsgerichte methode te komen die jeugdhulpverleners konden toepassen in hun contacten met cliënten en andere hulpverleners.

De oplossingsgerichte hulpverlening focust op de sterke punten en mogelijke hulpbronnen van het gezin. Deze focus op de krachten van het gezin versterkt de kans op een samenwerking tussen hulpverlener en gezin. Er zal eerder een positieve relatie ontstaan wanneer de ouders begrijpen dat de hulpverlener in samenwerking met de ouders zoekt naar de veiligheid van de kinderen. (Lens B., persoonlijke communicatie, 25 oktober 2012)

7.3. Aanleiding voor het opstarten van het project

SOS biedt handvatten voor de zoektocht in Vlaanderen naar het methodisch, evidence based werken in de bijzondere jeugdbijstand. Eén van de pijlers van IJH is de responsabilisering van de ruime hulpverlening in het omgaan met verontrustende situaties. Er was nood aan meer resultaatgerichte begeleiding waarbij vanuit de cliënt, transparant, concreet en in samenwerking met de cliënt gewerkt wordt om de veiligheid van de kinderen te bewaken.

Turnell & Edwards (2009) stelden dat de hulpverleningsrelatie binnen de huidige kindbescherming te vaak een bevoogdende relatie is, waarbij hulpverleners de deskundigen zijn die de exclusieve verantwoordelijkheid op zich nemen om de problemen van gezinnen te analyseren en op te lossen.

Zij geven aan dat er nood was aan een theoretische basis en een praktisch kader die "de noodzakelijke elementaire vaardigheden bieden om systematisch een samenwerkingsrelatie op te bouwen". Er werd in de eerste plaats gezocht naar een aanpak waar de hulpverleners op een constructieve manier een samenwerkingsrelatie konden opbouwen met het gezin en waarbij de veiligheid van de kinderen centraal staat. Daarbovenop moesten de hulpverleners in de mogelijkheid gesteld worden om –op basis

van weloverwogen informatie- een inschatting te kunnen maken van de risico's in de opvoedingssituatie van het gezin.

De aanleiding om ook in Vlaanderen deze methode te introduceren loopt samen met de zoektocht naar het methodisch, evidence based werken in de bijzondere jeugdbijstand zoals verwoord in de strategische planning: cfr "Het Globaal Plan en Perspectief!"

Eén van de pijlers van IJH is de responsabilisering van de ruime hulpverlening in het omgaan met verontrustende situaties. Vanuit IJH werden verscheidene acties ondernomen om de deskundigheid van de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp en de crisisjeugdhulp in het omgaan met verontrustende situaties te versterken. SOS is een benaderingswijze die hierbij handvatten biedt. (Van Eetvelde I, persoonlijke communicatie, 19 november 2012)

7.3. Doel en doelgroep(en)

Type hulpvraag

- Situaties waar er verontrusting is over het welzijn/veiligheid van de kinderen.

Doel

- In een **samenwerking** tussen hulpverlener, cliënten en het netwerk, de cliënt stimuleren zelf stappen naar een oplossing te zetten. Komen tot **een plan** om een veilige situatie voor het kind te realiseren.

Doelgroep

- Gezinnen waar er zorgen zijn over het welzijn/veiligheid van de kinderen.

Betrokken personen

- Het netwerk wordt betrokken in functie van het samen met de cliënt zoeken naar oplossingen en het gezamenlijk opnemen van verantwoordelijkheid met het oog op het verhogen van de veiligheid van de kinderen.

A. Type hulpvraag

Signs of Safety (SOS) en Signs of Wellbeing worden gebruikt voor elke situatie waar er verontrusting is over de opvoeding en/of de veiligheid van kinderen binnen de opvoedingssituatie.

Signalen van welzijn wordt gebruikt in situaties waar zorgen zijn betreffende de ontplooiingskansen van de minderjarige maar waar veiligheid niet het centrale thema is.

Signalen van veiligheid wordt gebruikt in situaties waar het verzekeren van de veiligheid van de minderjarige een centrale rol speelt. Een risicotaxatie bepaalt of men Signalen van Welzijn of Signalen van Veiligheid gebruikt. (Van Eetvelde I, persoonlijke communicatie, 19 november 2012)

B. Doel

In de kern gaat het er bij SOS-benadering om dat hulpverleners bij jeugdzorg en kinderbescherming een theoretische basis, een praktisch kader en een aantal vaardigheden krijgen aangereikt om hun taak te vervullen in partnerschap met ouders en kinderen (Turnell & Edwards, 2009).

Deze benadering is vanaf het eerste contact met het gezin erop gericht om rechtstreeks een veilige thuissituatie voor kinderen op te bouwen en daaraan voorrang te geven boven de eerder gebruikelijke insteek van hulpverleners om cliënten door te sturen naar gespecialiseerde hulp (Turnell & Edwards, 2009). De benadering biedt een werkwijze om te komen tot een balans van zorgen en krachten in de situatie van het kind. Op basis van deze balans kan een beoordeling gemaakt worden over de mate van veiligheid voor het kind en kan een veiligheidsplan ontwikkeld en uitgevoerd worden.

De werkmethode zet in op het betrekken van het ruime netwerk (familie, kennissen, burens, ...) van de cliënt bij het vinden van oplossingen en vergroot de motivatie van de cliënt en zijn context om zelf stappen te zetten richting oplossing. Oplossingen voor problemen worden zodoende daar waar mogelijk buiten de (institutionele) zorg gezocht. Van bij de start wordt bovendien perspectief gegeven en verduidelijkt wanneer de interventie kan stoppen, wanneer het goed genoeg is. (Lens B., persoonlijke communicatie, 25 oktober 2012)

De kwaliteit van de samenwerkingsrelatie met de cliënt verandert: de krachten en competenties van de cliënt in relatie tot de voor hem belangrijke anderen en zijn gewenste toekomst zijn de drijvende kracht, de verantwoordelijkheid wordt meer gelegd bij de cliënt en zijn omgeving. De cliënt wordt effectief aan het werk gezet.

Door met het veiligheidsplan de directe bedreiging voor de kinderen weg te nemen, kan het uit huis plaatsen van kinderen vermeden worden of kan de terugkeer naar huis gerealiseerd worden.

C. Doelgroepen

Gezinnen waar er zorgen zijn over het welzijn en de veiligheid van de kinderen. Signs of Safety wordt onder meer gebruikt in zeer complexe situaties. Signs of Safety is een werkbaar instrument zowel bij vrijwillige hulpverlening (CBJ) als binnen een gedwongen kader (JRB). (Lens B., persoonlijke communicatie, 25 oktober 2012)

D. Betrokken personen

Bij de Signs of Safety-benadering staat het belang van een op partnerschap gebaseerde samenwerkingsrelatie met het gezin centraal. (De Jong & Berg, 2004). Het netwerk wordt aangesproken in zover dit kan bijdragen tot het verhogen van de veiligheid (Signs of Safety) of het bevorderen van het welzijn (Signs of Wellbeing) van de kinderen. Het aanspreken van het netwerk gebeurt in dialoog tussen hulpverlener en cliënt. De cliënten geven steunfiguren aan die hen kunnen helpen, de hulpverlener

evalueert met hen of deze steunfiguren kunnen bijdrage aan de veiligheid van de kinderen. Het netwerk kan gaan van familie: grootouders, ooms, tantes, tot burens, school, vrienden, enzovoort.

Het netwerk verhoogt de kansen op veiligheid maar het is geen voorwaarde om met de methode te werken (Lens B., persoonlijke communicatie, 25 oktober 2012).

7.5. Verloop van het proces

Toegankelijkheid

- De methode is ontwikkeld voor hulpverleners van de jeugdzorg of kinderbescherming. De methode speelt in op de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie met de cliënt.

Duur

- Het gaat om een methodisch handelen doorheen het begeleidingsproces van het gezin en is toepasbaar vanaf het intakemoment tot het afsluiten van een toegewezen dossier.

Proces

- De methode werkt niet met duidelijk onderscheiden fasen maar 6 praktischelementen kunnen in een voorspelbare structuur gebruikt worden:
 - bevraging van de gezinsleden naar eigen visie;
 - zoektocht naar uitzonderingen (positieve ervaring en krachten);
 - prospectie rond doelen van het gezin;
 - plan van aanpak opstellen;
 - afronding begeleiding.

Het veiligheidsplan wordt opgesteld binnen de grenzen aangegeven door de jeugdzorg

- Via het veiligheidsplan wordt de veiligheid van de kinderen in beeld gebracht en is er ruimte om andere hulpverleningsvormen of ondersteunende methoden te gebruiken om de begeleiding verder te zetten.

Begeleiding

- De methode wordt toegepast door de hulpverleners betrokken bij het begeleidingsproces.

Rol van de hulpverlener

- De verantwoordelijkheid wordt meer gelegd bij de cliënt en zijn omgeving. Het accent ligt op de samenwerking tussen hulpverlener en cliënt. De hulpverlener is deskundig en behoudt de regie over het proces maar vermijdt de expertpositie en maakt ruimte voor de krachten en de creativiteit van de cliënt en zijn context.

A. Toegankelijkheid

SOS Is ontwikkeld voor hulpverleners binnen de jeugdzorg of kinderbescherming. Er is geen specifieke aanmelder voor deze methode. De instrumenten kunnen gehanteerd worden voor alle situaties waar verontrusting m.b.t. de situatie van de kinderen speelt.

B. Duur

SOS is een richtinggevend kader dat hulpverleners van de jeugdbescherming nodig hebben om, vanaf de allereerste aanmelding tot aan het sluiten van een dossier, op een constructieve manier een samenwerkingsrelatie tot stand te brengen in een gezin. Het gaat om een methodisch handelen doorheen het begeleidingsproces en hangt samen met de duur van het begeleidingsproces.

C. Proces

Signs of gaat uit van zes praktijkelementen die een leidraad vormen voor de hulpverlener om de capaciteiten van een gezin beter te laten uitkomen, te versterken en te beoordelen.

De methode werkt niet met zeer duidelijk onderscheiden fasen maar de aangereikte praktijkelementen kunnen in een redelijk voorspelbare structuur gebruikt worden.

- *De hulpverlener bevroegd de gezinsleden naar hun opstelling ten aanzien van het probleem, de hulpverlening en mogelijke oplossingen.* De hulpverlener probeert zoveel mogelijk na te gaan en te begrijpen welke waarden, opvattingen en betekenissen de gezinsleden zien in hun verhaal. Dit helpt de hulpverlener om op het unieke karakter van de zaak te reageren. Cliënten worden aangesproken in hun rol als de expert met betrekking tot hun (probleem)situatie waardoor er een vorm van gelijkwaardigheid ontstaat die essentieel is bij de opbouw van een samenwerkingsrelatie.
- Vervolgens gaat de hulpverlener samen met de gezinsleden op zoek naar uitzonderingen. Dit zijn de momenten in het leven van de *cliënten dat de problemen zich niet of minder voordoen*. Op deze manier zien zowel de cliënten als de hulpverlener dat er ook momenten zijn in het leven van de cliënt waarop het wel goed gaat en dat ze wel adequaat kunnen omgaan met hun situatie. Door te exploreren naar uitzonderingen worden cliënten zich bewust van hun sterke kanten en hulpbronnen. Vervolgens dienen deze sterke kanten en hulpbronnen versterkt te worden om zo de kans te vergroten dat de uitzonderingen zich gaan herhalen.
- De hulpverlener exploreert *de doelen van het gezin* en concretiseert deze in termen van specifiek, meetbaar, waarneembaar en positief gedrag. Het is hierbij belangrijk dat de hulpverlener *eigen doelen en die van de hulpverleningsinstantie kenbaar maakt* en bekijkt in hoeverre die overeenkomen met de doelen van het gezin. De doelen van de hulpverleningsinstantie bepalen het kader van het veiligheidsplan. Door deze duidelijk te communiceren is het voor het gezin duidelijk wat van hen verwacht wordt. Door zeer duidelijk concrete doelen te stellen is het mogelijk om de vooruitgang te meten en te beoordelen. Om alle doelen zichtbaar en meetbaar te maken kunnen hulpverleners gebruik maken van het 'Signs of Safety plannings-en beoordelingsformulier'. Hier is plaats voor doelen die direct verwezenlijkt kunnen worden en een teken van onmiddellijke verbeteringen aantonen. Kleine realiseerbare doelen geeft cliënten de kans op succeservaringen. Schaalvragen zijn een handig hulpmiddel om de vooruitgang en veiligheid van de cliëntsituatie te meten.
- Na het bepalen en in overeenstemming brengen van de doelen, stelt de hulpverlener samen met de cliënt een plan van aanpak op. Alvorens de cliënten het plan van aanpak proberen te realiseren

Vergelijking tussen methoden van krachtgericht werken ingezet in de jeugdhulp

dient de consultant de cliënten hun bereidheid, vertrouwen en vermogen om het plan uit te voeren te beoordelen.

- Door het realiseren van de vooropgestelde doelen wordt ook duidelijk wanneer een begeleiding kan afgerond worden.

Doorheen het proces worden werkinstrumenten gebruikt waarop de verkennende fase en de doelstelling worden neergeschreven zodat alle stappen transparant blijven voor alle betrokkenen. Er worden aangepaste instrumenten gebruikt om ook kinderen in het proces een plaats te geven. Het formulier 'de drie huizen' biedt een tool om kinderen hun verhaal en wensen binnen het veiligheidsplan kenbaar te maken. De verschillende werkinstrumenten vormen de basis voor het dossier dat door alle betrokkenen (cliënt – hulpverleners- ...) wordt opgevolgd.

Een veiligheidsplan met duidelijke doelen vormt ook een goede basis voor de doorverwijzing. Het plan maakt het voor de voorziening duidelijk wat de opdracht en de doelstelling van de begeleiding is.

D. Begeleiding

Signs of Safety is een methode die gehanteerd wordt door de hulpverlener in het werken met gezinnen.

E. Rol van de hulpverlener

De verantwoordelijkheid wordt sterker gelegd bij de cliënt en zijn omgeving. Samenwerking tussen hulpverlener en cliënt staat centraal. De hulpverlener is deskundig en behoudt de regie over het proces maar vermijdt de expertpositie en maakt ruimte voor de krachten en de creativiteit van de cliënt en zijn context.

F. Methodische kenmerken

OPLOSSINGSGERICHTE BENADERING

Empowerment perspectief met aandacht voor de hulpbronnen en de sterke punten van een gezin.

CONTEXT GERICHT

Het is de bedoeling de gehele context van het gezin in 'nood' er bij te betrekken en alle netwerken van deze context op hun beurt ook een plaats te geven in het proces.

KRACHTGERICHT WERKEN

Men wil, zoals punt één het voorschrijft, focussen op het positieve. Men wil de krachten van het gezin versterken om zo te komen tot een oplossing die niet ingrijpend is.

Het streefdoel is de cliënt zijn ideale situatie laten schetsen en van daaruit een soort plan te creëren om empowerment te verwezenlijken.

RELATIE OPBOUW

Via een vertrouwensrelatie wil men het uiteindelijke doel bewerkstelligen. Deze relatie wordt opgebouwd doordat men de 6 praktijkelementen toepast. Let wel, deze praktijkelementen zullen niet haalbaar zijn zonder een goede grondhouding van de hulpverlener. Een belangrijk element hierbij is 'tijd maken voor je cliënt'. Iets wat in wezen vaak ontbreekt

7.6. Randvoorwaarden

Randvoorwaarden voor de betrokken personen

Het moet gaan om gezinnen waar er verontrusting is over de veiligheid/welzijn van de kinderen. Verder zijn er geen criteria. Het proces kan opstarten met een minimale motivatie van de cliënt en zonder netwerk ter ondersteuning.

Randvoorwaarden voor de voorziening / begeleider

Een opleiding van 8 dagdelen voor de hulpverleners die met de methode willen werken. Supervisie en intervisie tijdens de implementatie van de methode.

7.7. Toepassing

Toepassing buiten Vlaanderen

Vormingen gingen door voor hulpverleners en instellingen op gebied van jeugdzorg en kinderscherming in Noord-Amerika, Europa, Nieuw-Zeeland en Japan. (Turnell & Edwards, 2009)

Toepassing in Vlaanderen

2009: vorming vanuit Nederland aan hulpverleners binnen de Bijzondere Jeugdzorg. Verschillende voorzieningen – vooral binnen de thuiszorg- nemen de methode op.

Vanaf 2010 wordt SOS door IJH voor het eerst in Vlaanderen op ruimere schaal geïntroduceerd; o.a. bij de verwijzende instantie.

2010: kennismaking met SOS bij het beleid van de verwijzende instanties.

2011: start opleiding SOS aan consulenten in de regio's Antwerpen en Vlaams Brabant en Brussel (opleiding van alle consulenten CBJ en SDJ) en Limburg (meer geleidelijke introductie).

Juni 2012: wordt als voorkeursmethode voor consulenten opgenomen in de visietekst.

Ook de vertrouwenscentra zijn met een opleidingstraject bezig. (Van Eetvelde I, persoonlijke communicatie, 19 november 2012)

7.8. Beschikbare ondersteuning voor praktijktoepassing

Ondersteuning in toepassing van de methode

Verschillende Nederlandse vormingscentra bieden vormingen aan. De meest actieve vormingsdienst in Vlaanderen is 'Vraagkracht' Nederland.

In Vlaanderen werden eigen opleidingen georganiseerd o.a. door Informant (vormingsdienst jongerenbegeleiding) en Practikum (vormingsdienst Emmaus).

Voor de hulpverleners die de vorming volgen, is er een werkboek en een video ter beschikking met richtlijnen en instrumenten voor het werken met de methode.

Informatie wordt gegeven via een website. (Benoit L, persoonlijke communicatie, 25 oktober 2012; Van Eetvelde I, persoonlijke communicatie, 19 november 2012)

Wetenschappelijke ondersteuning – wetenschappelijk onderzoek

Voor zover geweten is er nog geen wetenschappelijke evaluatie in Vlaanderen.

7.9. Literatuur

Bartelink, C. (2010), *Signs of Safety*, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht.

Berg, I. & De Jong, P., (2004). *De kracht van oplossingen: handwijzer voor oplossingsgerichte gesprekstherapie*. Amsterdam: Harcourt Assessment BV.

Braamse W., Signalen van Veiligheid, (vormingscursus) Vraagkracht, Middelburg.

Edwards, S. & Turnell, A. (2009). *Veilig opgroeien: De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kindbescherming*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.